بنەمایەکی ئۆنتۆلۆجی بۆ رەخنە
... بەشی دووەم .... هەرێم عوسمان

بەشی دووەم: رەخنە و هەڵسەنگاندن

یەکەم: رەخنەی رادیکاڵ:

نووسین وەک ئەگەری تێکست تەنیا بابەتێکی ناسین نییە، بەڵکو نیشاندانی راستی بوونە. لەرەوە تێکست لەسەر تاقیگەی خوێنەر بۆ پشکنین رانەوەستاوە، بەڵکو لەسەر پەیوەندی بە تیاژیان وەستاوە. لەبەرئەوەی نووسین وەک ئەگەری تێکست راستی بوونی تێدایە، ئەوا جۆری پەیوەندیمان راستی نووسین دەردەخات یاخود ونیدەکات. هاوکات تێگەیشتن سروشتێکی مرۆڤانەی هەیە، لەرەوە پەیوەندی واتا پەیدا دەکات؛ کاتێک نووسین لە تێگەیشتنەوە بۆ تێگەیشتنە(٤٨). تێگەیشتنی دازاین لە بوونی خۆی، بنەمای تێگەیشتنە لە نووسین. وەک هایدیگەر دەڵێت"تێگەیشتن لە جیهان بەردەوام تێگەیشتنە لە بوون-لەنێو. تێگەیشتنیش لە بوون تێگەیشتنە لە جیهان"(٤٩) کاتێک نووسین نایەتە دەنگ و رۆشننابێتەوە، مانای ئەوە نییە نووسین ناتێکستە، دەکرێت کێشە لە روانین و کەم ئاشنایی بخوێن لە خۆی و خۆی پێویست بەتیاژیانی لەناو نووسیندا بێت. هەروەک ڕۆشنبوونەوەی نووسین بەروانینی تێگەیشتنئامێزو تیاژیان و راڤەو بەشداریکردن و ناسینەوەی ئەزموونی بوون پێویستە.(٥٠) لەم روانینەوە رەخنەیەکی رادیکاڵ لەو دابڕان‌و کاردانەوانەی مێژووی رەخنە دەگرین، کە هەرجارەو یەکێک لەسێکوچکەکەیان مراندووە، لە کاتێکدا تێگەیشتنی هەریەکێکیان بۆ ئەویدیکە نەکردەیەو لەسەر بنەمای پەیوەندی نێوانیان رەخنە دەژی. هایدیگەر نموونەی گوتن و بیستن دەنێتەوە، کە دازاین دەبیستێت بۆیە تێدەگات، گەر نەبیستێت تێناگات، هاوکات گوێگرتن بە گرنگتر لە بیستن دەزانێت، لەبەرئەوەی تێگەیشتنی ڕەسەنانەی لێدەکەوێتەوەو تەنیا هەستکردن بە بیستنێکی دەنگەکانی سایکۆلۆجی نییە. خوێندنەوەی تێگەیشتنئامێزیش پێویستی بە نزیکبوونەوەو ئارامی و نیشتەجێبوون هەیە، لەبەرئەوەی وەڵامی خوێنەری ڕەسەنی لەوە سازدەبێت؛ تێگەیشتن لە نووسین بنەمای وەڵامدانەوەی خوێنەرە. زۆر بنووس‌و خوێندنەوە(بەمە بەست بنووسی-خوێندنەوە دانراوە) مەرجی تێگەیشتن نییە، بەڵکو چۆنێتی هاوبەشیکرن، تێداژیان و بەشداری ئەگەری تێگەیشتن زیاد دەکەن، وەک

هایدیگەر دەڵێت"کەسێک هەموو شتێک ببیسێت بەڵام نەتوانێت لێیت تێبگات. تێگەیشتن لە زۆرگوتن و زۆر بیستنەوەوە پەیدا نابێت"(٥١)لەبەرئەوە خوێندنەوەی ڕەسەنانە تێگەیشتنی ڕەسەنانەی لێدەکەوێتەوەو خوێنەر ئەوە لە بیر ناکات، کە لەگەڵ کە(بەمەبەست دەق وەک کەس دانراوە) گفتوگۆ دەکات، هاوکات بخوێن و بنووسی ناڕەسەنیش وەک بابەت مامەڵە لەگەڵ زمان و نووسیندا دەکەن. لەبەرئەوە لێرەدا جیاکارییەکی دیکە لەنێوان نووسین و تێکستدا، بریتییە لە کەیەتی تێکست، بابەتێتی و چییەتی ناتێکست. لەکاتێکدا لە ڕەخنەی کۆندا زۆر کات وەک شت و بابەت لە نووسینیان روانیوە. دەکرێت بڵێین بەو جۆرە مامەڵەکردن لەگەڵ نووسین جۆرێکە لە روانینی میتایانە بۆ تێکست، واتە سەیری تێکست وەک بوون نەکراوە، بەڵکو وەک هەبوویەکی دەرەکی سەیری کراوەو هەوڵدراوە، بەناوی خوێندنەوەو راڤە داگیر بکرێت، یان داگیربکات(هۆکاری باڵادەستی نووسەرسەنتەری بۆ ئەم روانینە دەگەڕێتەوە). بەڵام لێرەدا پێمانوایە تێکست بابەت نییە و خودیش خود نییە، بەڵکو مرۆڤێکمان هەیە لەناو تێکستدا دەژی. واتە وەک هایدیگەر دەڵێت مرۆڤ دۆڵاب نییە تاوەکو زانینی لەناودا هەڵبگیرێت، بەڵکو ئەو لەناو جیهاندایە، هەروەک تێکستیش پاکەت نییە بۆ کردنەوەی، کەشفبکرێت.

١ــ نووسەرسەنتەری

تیۆرەو میتۆدە ڕەخنەییەکانی بواری لێکۆڵینەوەی تێکست، بەتایبەتیش تێکستی ئەدەبی گەلێک زۆرن. لەبەرئەوە بەپێی بایەخدانیان بە یەکێک لە سێکوچکەکە دابەشکراون، یاخود بەپێی دابەشکردنی نووسین بە ناوەوە/رووخسار- دەرەوە/ناوەڕۆک. یاخود میتۆدی ڕەخنەی تەواوکاری، کە ناوەوەو دەرەوە تێهەڵکێش دەکات(٥٢). لەم بەشەدا بە کورتی ڕەخنە لە هەندێک لەو میتۆدە بنەڕەتیانەی، کە سێکوچکەکیان لە یەک دابڕیوە دەگرین.
لەسەردەمی کۆنەوە نووسین راستەوخۆ بە نووسەرەوە پەیوەستکراوە. بەتایبەت ڕۆمانسییەکانی سەدەی نۆزدە دەخی ئەدەبو ڕەخنەی ئەدەبیان بە نووسەرو تێگەیشتن لە نووسەر دەزانی(٥٣). هاوکات میتۆدە سیاقییەکانی وەک دەروونگەرایی و بیۆگرافی، واقعی، بەهەمانشێوە کار لەسەر دەروونو ژیننامەو واقعی ژیانو ژینگەی نووسەر دەکەن(٥٤). ئەم میتۆدانە کاریان لەسەر دەرون و ژینگەی نووسەر بۆ تێگەیشتن لە تێکست دەکرد، بەپێچەوانەشەوە لە تێکستەوە ژینگەو دەروونی نووسەریان دەردەخست(٥٥). واتە ئەمسەرو ئەوسەری ڕەخنە لە تێگەیشتن لەنووسەردا کۆدەبووەوە.

ئەم جۆرە لە باڵادەستی نووسەر، سەرئەنجام کاردانەوە رەخنەی لێگیرا. دەتوانین یەکەم رەخنەی رادیکاڵ لە ‘خودا مرد’ی نیتشەدا تێبینی بکەین(٥٦). گرنگی راگەیاندنی ئەم مەرگە پەیوەست بە نووسەرسەنتەری ئەوەیە، کە نووسەر وەک خواوەندێکی لێهاتبوو، هەموو شتێک لەلایەن ئەوەوەیەو بۆ هەموو شتێک دەبێت بۆ لای ئەو بگەڕێنەوە. لە فەلسەفەدا نیتشە بە کوشتنی خودا یان ‘خۆی’تازەگەری شۆڕشێکی بەسەر ‘نووسەرسەنتەر’یدا کرد.(٥٧) ئەم شۆڕشە رێگەی بە دەقسەنتەرەکان خۆشکرد بۆ ئەوەی لە لێکۆڵینەوەی نووسیندا بە نووسەر نەگەڕێنەوە، چونکە ‘نووسەر مردووە’ دەبێت بایەخ بە تێکست بدرێت. تێبینی دەکەین مەرگی ‘خودا-نووسەر-مرۆق’ پەرچەکردارن بە باڵادەستی و رەهایەتی ئەم هێزە، کە بەدرێژایی مێژوو هەیبووە. رۆلان بارت لەنووسینێکی خۆیدا بە ناونیشانی ‘مەرگی نووسەر-دانەر’ نموونەی بەلزاک دەهێنێتەوە، کە لە بارەی ژنێکەوە دەنووسێتو پەسنی دەخی ژنێک دەکات. بارت لەو نووسینەدا کۆمەڵێک پرسیارو گومان دەخاتەڕوو، کە ئایا بەلزاک وەک نووسەرێک لەبارەی ژنێکەوە دەنووسێت، یان پاڵەوانی رۆمان، یاخود ئەزموونی سایکۆلۆژی دەداری نووسەرە؟ بارت لە وەڵامی ئەو پرسیارانەدا مەرگی نووسەر رادەگەیەنێت، چونکە لە نووسیندا ‘دەنگوسەرچاوە’ لەناودەچن، لەبەرئەوە نووسەر ناتوانێت رۆڵێکی سەنتەری بگێڕێت، بەڵکو خودی تێکستەکە وەک جیهانێکی سەربەخۆ ئەو رۆڵە دەگێڕێت(٥٨). لێرەوە فرەدەنگی و فرەسەرچاوەیی دێتە ئاراوەو تاک نووسەری لەناودەچێت. ئەمە رەخنەیەکی رادیکاڵبوو ئاراستەی نووسەرسەنتەری کرد(٥٩). بەو پێیەی نووسەر ببووە خودایەک و هەموو زانینێک لەوەوە دەردەچوو.

لێرەدا تا ئەوشوێنەی، کە رەخنە لە نووسەرسەنتەری دەگیرێت وەک تاقانەو بیری تاقانەیی نووسەر رەخنەیەکی گرنگ و بنەڕەتییە، بەڵام کاتێک رەخنەگرتنەکە توندڕەوی تێدا دەکرێت و نووسەر دەسڕێتەوە، ئەوا رەخنە لەو بیرە سەرهەڵدەدات. بەپێی ئەم ئایدیا نوێیە نووسەر بوونی هەیە وەک چۆن نووسین هەیە. لەبەرئەوەی نووسین گوزارشت لەبوونی نووسەر پەیوەست بە لە جیهاندا بوون و لەگەڵ ئەواندا بوون و نیگەرانییەکانی دەکات. واتە تێکست تێگەیشتنی نووسەرە لە جیهان، بوون و بوون لەگەڵ، نووسەر بوونی خۆی بە تێکست بەخشیوە، لەبەرئەوە تێکست و نووسەر لەزۆرشوێندا ئاماژە بە یەکدی دەکەن، بوونی یەکدی لەنێو بووندا دەردەخەن. کاتێک نووسەر دەمرێنین ئەوکات بەرپرسیارێتی نامێنێت. مردنی نووسەر بریتییە لە مردنی تێگەیشتن لە جیهان و بوون، لە کاتێکدا تێکست بریتییە لە داهێنانی تێگەیشتن لە بوون و بوون لەنێو جیهان.

بێگومان نووسەر عەمباری زانین نییە، بەڵام نووسەر زانەرە لەنێو جیهان و بووندا. نەک وەک هەبوو□کی خواوەندئاسای وەک کۆجیتۆی دیکارت'من بیردەکەمەوە، کەواتە من هەم'(٦٠)، کە بۆ تێگەیشتن تەنیا پێویست بە گەڕانەوە بە بیری نووسەر بکات، ئەم هەبووە بە بیرکردنەوە نییە، بەڵکو پێش بیرکردنەوە هەیەو بوونیشی پەیوەستە بە بوونی لەنێو جیهان و لەگەڵ ئەوان. گەڕانەوە بۆ ژینگەو تەمەن، ئایدۆلۆژیا، دەروونی، بچووککردنەوەی نووسەرە لەنێو بوونی ئۆنتیک، دەرکردنیەتی لە پێشمەرجە بنەڕەتیەکانی بوونی.

بە واتایەکی دیکە ‘نووسەر سەنتەری’ خۆی بەسەربەخۆ لە جیهان و بوون لەگەڵ ئەوانیتر دەزانێت، کە ئەمەش بەپێی ئۆنتۆلۆجیا نەکردەیە. هاوکات ئەم نووسەرسەنتەرییە بەهۆی ئەم هێزە با□□و ر□فزکر□وەیەی بۆ جیهان و بوون هەیەتی، خۆی بە سەرچاوەو بنەمای زانین دادەنێت و لێرەوە پەیوەندی نێوان نووسەرو جیهان دەپچڕێت و جیهان لەبری نیشتمان دەبێت بە شوێنی داگیرکاری و رووخاندن(وەک چۆن لە شیعرەکەی گۆراندا زانست رووخێنەرە، بەکوشتنی وەک دانەرێک بەرپرسیارێتی لە زانست دەسەنرێتەوە). نووسەر بەهۆی بێجەوهەریەوە بەتێگەیشتنی لە جیهان و بوونی لەگەڵ ئەوانیترو نیگەرانییەکانی بۆ پرسین لەبوون جیهانی خۆی بنیاد دەنێت، واتە تێکست داهێنراوی نووسەرە لەسەر بنەمای بوونی لەنێو جیهانو بوون لەگەڵ و نیگەرانییەکانی. لەبەرئەوە نووسەر جیهانسازی لەنێو جیهاندا دەکات. خوێنەری رەسەن لەسەر بنەمای بوونی لەنێو جیهاندا لە جیهانی نووسەر دەکۆڵێتەوە، نەک وەک خۆیەکی هەمووشتزان.

کۆمەڵێک ئەفسانە دراوەتە پاڵ نووسەر وەک (شاعیر شتێکی پیرۆزو باڵدارە و سروشی لە خوداوە بۆ دێت، یان کولرج شیعری (کوبلەخان)ی لە خەوندا نووسیوەو لە ژێر ئەفسونی جادویەکدا بووە. یان مرۆڤ دەبیستێ بێ ئەوەی گوێڕادێرێت، وەردەگرێ بێئەوەی بە دوایدا بگەڕێت و بپرسێت کێ د□ی□داتێ(٦١). ئەمانە بۆ کاری مرۆڤ دوورە لە راستییەوە. لەرووی ئۆنتۆلۆجییەوە ئەم بۆچوونانە پوچ□□□نو لەدەرەوەی ئۆنتۆلۆجی بوونی مرۆڤ و پێشمەرجەکانن. نووسەر هەبوویەکە بە نیگەرانییەوە بوونی لەنێو جیهاندایەو لەگەڵ ئەوانیدیدایە، نە پیرۆزەو نە باڵدارە، بەڵکو ئاگامەندەو زانەری نێو جیهانە. نووسەر بەهۆی ئەوەی ناتەواوەو بە نیگەرانیی□وە لەنێو جیهاندایەو لەگەڵ ئەوانیتردایە و ئاگامەندە پرۆژەی تێکست داهێنێت. واتە تێگەیشتنی نووسەری رەسەن پەیوەست بە ناسینی جیهان و ئەوانیدیکەو نیگەرانی بۆیان بوونی خۆی و جیهانی خۆی دادەهێنێت. خوێنەری رەسەن بەو پێشمەرجانەوە لەنێو تێکستی نووسەردا کاردەکات،

واتە جۆرە کارلێکەک لەنێوان تێگەیشتنی خوێنەری رەسەن بە بوون و جیهان و ئەوانی دی پەیوەست بە نیگەرانییەوە لەنێو تێکست رووئەدات و سەرئەنجامی ئەم پەیوەندییە خوێنەری رەسەن جیهانی خۆی سازدەکات. نووسەروخوێنەر دوو هەبووی نەوجیهانن و خاوەن تێگەیشتنن، بەڵام خاوەنی دوو ئەزموون و تێگەیشتنی جیاوازن، لەسەر بنەمای ئەم جیاوازییە داهێنانی تێکستی دیکە دێتەئاراوە. بەهۆی ئەم هاوبەشییەوە دەردەکەوێت نووسەرسەنتەر نییە خوێنەر لەدەوری بخولێتەوە، یاخود نووسەر خوانییەو خوێنەر عەبدی، نووسەرپیرۆز و خوێنەر ناپیرۆز نییە، یاخود ئەویان بتوانێت بفڕێ و ئەویان نەتوانێت. هەردوکیان دوو هەبووی خاوەن تێگەیشتنی نەو جیهان و بوونن، رەسەنێیەت و نیگەرانییەکانیان تێکستی جیاوازی لێدەکەوێتەوە.

لێرەدا نامانەوێت جارێکی دیکە نووسەرسەنتەر یان خوێنەرسەنتەری بخولقێنین، چونکە ئەوان ناتەواو ناکامڵن، هاوکات نووسەر بە زانەرو پرۆژەی تێگەیشتن لە بوون و جیهان دادەنێین، لەبەرئەوە ناکرێت نووسەر فەرامۆشبکرێت، یاخود بمرێنرێت، بەڵام بە ناکامڵیەکەی لە دەسەڵاتی رەهای دەدرێت. نەریتی تاقانەی نووسەر لەم بەچوونەوە لەناودەچێت، بەڵام نامرێت، چونکە بوونە لەنێو جیهانداو توانای داهێنانی پرۆژەی ئەگەرەکانی بوونی لەنێو جیهاندا هەیە. لەبەرئەوە تێکست هەمیشە گوزارشت لە هەبوویەک لەنێو جیهان و لەگەڵ هەبووەکانی دیکە دەکات. بەلزاک وەک بوونێک لەنێو جیهاندا، بوونی لەگەڵ ئەوانیتردایەو خاوەنی پرۆژەی تێگەیشتنە، دەتوانێت لە ژن وەک هەبوویەکی جیهانی تێبگات، لەبەرئەوەی ئەویش هەبوویەکی نەو جیهانە و لەگەڵ ئەواندایە، خاوەن نیگەرانی و بوونی رەسەن و نارەسەنێتیە. هاوکات نووسەرسەنتەری سڕینەوەی بوون و هەبووەکانی دیکەیەو جۆرێکە لە دەسەڵاتی میتافیزیکی نووسەر. بەڵام کاتێک نووسەر وەک هەبوویەکی ناتەواو لەم نووسینەدا رەچاوکراوە، مەبەست شکاندنی دەسەڵاتی میتایەتی نووسەرە، نەک مردنی نووسەر وەک هەبوویەک لەنێو جیهاندا. لە نووسەرسەنتەریدا بەردەوام بایەخ بەکۆمەڵێک لایەنی دەروونی و مێژوویی و واقعی دەدرێت، کە خوێنەر نوقمی نەویان دەبێت و لەبیری دەچێت، کە خۆی و نووسەر هەبوویەکی نەو جیهانن. لەم روانینەدا خوێنەر بەردەوام دەچێتە دەرەوەی جیهان بۆ ئەوەی لە جیهان تێبگات. لە کاتێکدا پێویستە لەنێو جیهانەوە بە جیهانی نووسەر بڕوانێت. لێرەوە پێویستە نووسەر خاوەندارێتی نووسین بکات، لەبەرئەوەی بەرپرسیارێتی هەڵبگرێت و وەک هەبوویەکی نەو جیهان، نووسین ئەگەری هەڵبژاردنی ئەوەو نابێت لێی زەوتبکرێتو

بەناوی رووخاندنی دیکتاتۆریەتەوە دیکتاتۆریەت سازبکرێت. چونکە بنەڕەتی رەخنەی (مەرگی دانەر) بە ئەو دەسەڵاتە رەهایەی دانەر دەگەڕێتەوە، بەڵام مراندنی ئەم دەسەڵاتە دیکتاتۆریەتەو لەسەندنەوەی بوونی ئەم هەبووەیە لەنێو جیهان و جیهانی تێکست. لە بەرئەوە تێگەیشتن لە تێکست بە کوشتنی نووسەر نایەتە ئاراوە، بەڵکو بەپەیوەندییەکی وجودیانە لەگەڵ تێکست و نووسەری تێکست دێتەئاراوە، کاتێک خاوەن ماڵێک بکوژین و ماڵەکەی داگیر بکەین یاخود بانگەشەی بەخاوەنی بکەین، هەرگیز ناتوانین وەک نیشتمان لەنێو ئەو ماڵەدا بژین و نیگەرانیبین، ئەو ماڵەش خۆی وەک نیشتمان بۆمان ناکاتەوە. لە بەرئەوە میتۆدو تیۆرەکانی نووسەرسەنتەر نەیانتوانیوە لە نووسەر وەک هەبووەیەکی نێو جیهان تێبگەن، ئەمەش بووەتە هۆی دەرنەکەوتنی نووسین. سەبارەت بە’تێکست’ لە نووسەرسەنتەریدا، رەخنەو کاردانەوەی بوونیادگەرو فۆرمالیستەکان بەڵگەی بایەخنەدان و سڕینەوەی تێکستە.

٢ــ تێکستسەنتەری

فۆرمالیست و بوونیادگەرەکان، کە رەخنەی توندیان ئاراستەی نووسەرسەنتەری گرت و بارت مەرگی دانەری راگەیاند، بە ئەوەی سەربەخۆیی بە ئەدەب بگەڕێنەوە و زانستی ئەدەبی دابمەزرێنن(٦٢). ئەمەش لەسەر بنەمای تێکستسەنتەری روویدا، کە ‘تێکست’یان وەک جیهانێکی داخراوو سەربەخۆ دەبینی، کە پەیوەندی بە رەهەندی مرۆڤانەوە نییە. ئەمەش بالادەستی تێکستی بەسەر نووسەرو خوێنەری لێکەوتەوە. لەلای ئەم ڕێبازانە دەق گوزارشت لە نووسەرەکەی ناکات، بەڵکو سەربەخۆیەو خاوەنی سیستمی خۆیەتی. بنەمای لێکۆڵینەوەی دەقیش بریتییە لە زمان، کە سودیان لە زمانەوانی سویسری (فردیناند دی سوسێر) وەرگرت. سوسێر زمان وەک سیستم، کە خاوەنی چەند رێساویاسایەکی رێزمانی و فەرهەنگی وشەیە دەبینێت(٦٣). فۆرمالیستو بوونیاگەرەکان بەڕەچاوکردنی زمان وەک سیستم، ئەدەبیان لە زانستی زمان بۆ رزگارکردنی ئەدەب لەزانستەکانی دیکە نزیککردەوەو بانگەشەی سەربەخۆیی و زانستی ئەدەبیان کرد. یاکۆبسن، کە دیارترین ئەدەبناسی فۆرمالیستی رووسە، هونەری شیعری لەسەر زمانەوانی دامەزراند و پێیوابوو شیعر هونەری وشەیە(٦٤) ئەم میتۆدانە بەهۆی جەختیان لەسەر زانستو سیستم، کەمێک بنەمای گرنگیان بە دەق داڕشت. جیاکاریان لەنێوان زمانی رۆژانەو زمانی شیعرو گێڕانەوەدا کردو گرنگیان بە جۆرەکانی لادانو ئاشنایی‌سڕینەوەو نائاسایی(نائۆتۆمات)بوون دەدا.

لەسەر بنەمای جیاکاری زمان دەقیان شیدەکردەوە، زمانی دەقیان بە (ئاوەڵناو، ناو، کردار، بزوێن، تاک، کۆ..) دابەشدەکرد(٦٥) بە کورتی ئەم میتۆدانە بە بنەڕەتی لەسەر خودی تێکست کاریان دەکرد و پێیانوابوو تێکست جیهانی لێکۆڵینەوەیەو بۆ تێگەیشتن لێی پێویست بە چوونە دەرەوە بۆ بوارە جیاوازەکانی دیکە ناکات(٦٦).

لێرەدا بەگشتی رەخنە ئاراستەی میتۆدی ‘تێکستسێنتەر’یەکان دەگرین. لای هایدیگەر زمان ماڵی بوونە. بەڵام ئەوەی تێبینی ئەم میتۆدانە دەکرێت، نیگەرانیان بە زمان وەک ماڵی بوون رەچاونەکردووە. زمانیان بە ناوی لێکۆڵینەوەی زمانگەری تێکست کەرت کردووە. لەکاتێکدا مرۆڤ لەنێو زماندا نیشتەجێیە، زمانیش ماڵی بوونە، ئەوا نیگەرانی بە زمان بنەمایە. لە رووکەشدا تێبینی هاوبەشی گرنگی زمان بە هایدیگەرو تێکستسێنتەرەکان دەکرێت، بەڵام لە بنەڕەتدا گەلێک جیاوازن. لەدیدی هایدیگەردا، زمان بەر لەوەی شتێک بڵێت، نیشان دەدات، واتە ئاماژە نییە، بەڵکو ئاشکراکەری راستیی بوونە(٦٧). بەڵام ئەو میتۆدانە ماڵ و خاوەن ماڵ، بوونی دازاینیش، کە بە نیگەرانییەوە لە نێو ماڵدا نیشتەجێیە، فەرامۆشیانکردووە. ئەوان لە زمان دەکۆڵنەوە بێئەوەی ڕەچاوی ئەوە بکەن، کە زمان بنەمای تێگەیشتنی دازاینە لە بوون. ئەم میتۆدانە جگە لە کوشتنی وزەی داهێنەرانەی زمان هاوکات بایەخ بە جیهان و دەرکەوتنی راستی بوون نادەن، کە چۆن زمان لە دەرکەوتنی راستی بووندا گوزارشت لەم دەرکەوتنانە دەکات. لەنێو تێکستدا بەدوای ئەوەدا ناگەڕێن، کە راستی بوونو نیگەرانی نووسەر لەکوێی دەقدایە. لەبەرئەوە ئەم میتۆدانە هێندەی لەبیربەرەوەی بوون و پەیوەندین هێندە یادخەرەوەی نین. تێکستەکەی گەڕان بە تێکستسێنتەرەکان بریتییە لە ناو، ئاوەڵناو، کێش و سەرواو دووبارەبوونەوەو لادان… نەک دەرخەری راستی بوونی شاخی بەدار بێت. ئەم مامەڵەکردنە لەگەڵ تێکست، هایدیگەر گوتەنی هەتیو، بێماڵو نیشتمانمان دەکات(٦٨).

تێکست بەرلەوەی سیستم و نووسینەوەی خودی نووسەر بێت، داهێنانی خودی نووسەرە پەیوەست بە دەرخستنی راستی بوونەوە(٦٩)، هاوکات نووسەر ناتەواوە لەنێو جیهانو بووندا ئەگەرەکانی دادەهێنێت، بەڵام تێکستسێنتەری لەم ئەگەرانە ناگات و رێگەنادات ئەم ئەگەرانە بە خوێنەر دەربکەون. تەنانەت رێگەنادەن تێکست سەربەخۆ بێت و جیهانی خۆی دروستبکات، چونکە ئەوان تێکست پارچە پارچە دەکەن بەناوی دۆزینەوەی تێکست و لایەنی جوانیناسی تێکست، لەکاتێکدا تێکست لە پێشدەم خوێنەردا بوونی بە نیشتەجێبوون هەیە، نەک بە

شیتەڵکردن، بەڵکو بە دەرخستن و نیشاندان. ئەوان لەبری بەدەنگهێنانی تێکست، تێکست بەدەنگ دەکات، چونکە لەبری دەرخستنی جیهانی تێکست، لادان، ناو، ئاوەڵناو، راناوەکانی تێکست دەردەخەن. ئەم کارکردنە زانستییە لەسەر شیعرێک یان هەر تێکستێک کاتێک منی خوێنەری لەکۆڵینەوەکە دەیخوێنمەوە، گەر پێشتر شیعرەکە نیگەرانی منی جوڵاندبێت، ئەوا ئیستا لەبەردەم شیکاری تێکستسەنتەرەکان، شیعرەکە بە کۆمەڵێک ژمارەو وشەی پۆلێنکراو دەبینم، کە نیگەرانییەکەم بۆی ئاوادەبێت. لەبەرئەوەی خوێنەری رەسەن سەرەتا نیگەرانییەکەی بە دەرکردنی تێکستە لە پۆلێن و دابەشکاری، بە ئەوەی تێکست خۆی دەربخات. هایدیگەر، کە شیعرو زمانی شیعری بە باشترین داینەمەی پرسین لە بوون دەزانی، بەڵام زمان لای تێکستسەنتەرەکان کەرەسەی جوانیەو تاریککەری پرسی بوونە.

هاوکات زانستیبوونو دامەزراوەیی ئەدەب و رەخنە بنەمایە بە ناراستی دەربڕین، لەبەرئەوەی هیچ سەرنج لە راستی بوون نادات و خۆی بەهەبووی هەبووەکانەوە سەرقاڵدەکات و رەچاوی بنەمای هەبووەکان، کە بوونە ناکات؛ واتە خۆی بە سەرئەنجامەوە سەرقاڵدەکاتو گرنگی بە هەقیقەتی بنیادی ئەنجام نادات.(٧٠). لەلایەکی دیکەوە تێکستسەنتەری و مەرگی دانەر، کوشتنی ئەگەری داهێنانی دازاینی رەسەنە. لەبەرئەوەی بەرهەم هەتیوو بەکەس دەخات و تێکستیش بە هەبوویەکی سروشتی و بێخاوەن دەکات، تاوەکو بە ئاسانی بتوانێت بەکاریبهێنێت. ئەنجامی ئەمەش لە تەنیشت دیدگای تێکستسەنتەری مەرگی تێکست دەخاتەوە، چونکە تێکست لەزیندوێتیو تێگەیشتن و بوونی لەنێو جیهان، پەیوەندی بە جیهان و دازاینەوە بەتاڵ دەکات. ئەمە خاڵێکی بنەڕەتییە، کە ئەم میتۆدانە بە نیازی هەیمەنەکردن بەسەر تێکستدا، تێکست لە زیندوێتیو نووسەریش لە خاوەندارێتی دەخەن. تێکست وەک زۆڵە تەماشا دەکەن، کە بێ باوکە؛ ئەمەش نیگەرانی بە تێکست و دانەرەکەی پەیوەست بە بوونی لەنێو جیهاندا دەکوژێت. ستراتیژەکە بەو جۆرەیە، سەرەتا بوون وەک بنەما لەناو دەبات، پاشان ئەو هەبووەی لە بوون دەپرسێت، ئەنجام ئەوەی دەمێنێتەوە شتێکە ناوی دەنرێت تێکست، کە بریتییە لە هەبوویەکی ئامرازو بەردەست. تێکست هەمیشە ئاماژەیە بە دازاین یاخود بوونی مرۆڤ، تەنانەت پەندی پێشینانیش، کە بە بێ خاوەن ناودەبرێت، ئاماژە بە پەیوەندی و تێگەیشتنی بوونی مرۆڤ لەنێو جیهان و لەگەڵ مرۆڤ دەکات. دابڕینی تێکست لە نووسەر، تێکست نامۆ و بێ واتا دەکات. نەبوونی واتا لە تێکستدا نیشانەی نیهلیزم و ئایدیالیزمە. تێکستی بێکەس، تێکست بێ واتا دەکات، وەک ئەوەی تێکستو تێکستنووس

هەبووی نێو جیهان و بوون و دازاین نەبن.
لەبەر رۆشنایی ئایدیاکەمان، مەرگ و سەنتەر گرتنی هەریەک لەسێکوچکەکە مەرگی پەیوەندیو رەخنەی لێدەکەوێتەوە. لەبەرئەوەی پەیوەندی داهێنەرانەی خوێنەری رەسەن وەک کاڵا بۆ تێکست و خوا بۆ نووسەر نییە، بەڵکو بە نیگەرانیەوە وەک تێگەیشتن لە بوونی دازینێکی رەسەن بۆ بوون و جیهانە.

بارت لەمەرگی دانەردا رەخنەی توندی ئاراستەی ئەو رۆڵەئاراستەکراوەی دانەر گرت و بە ئایدۆلۆژیای کاپیتالیزمەوە پەیوەستی‌کرد. ئەمە تێگەیشتنێکی گرنگ و بنەڕەتیە لە نیازی دانەر و جیاکردنەوەی لە نووسەر، بەڵام نا بێت ئەوە لەبیر بکەین، کە نیازی دانەر بۆ خوێنەری رەسەن تەنیا ئاراستەکەرێکی جێبەجێکارانە نییە، بەڵکو خوێنەری رەسەن دەزانێت لەکوێدایەو لەگەڵ کێ لە پەیوەندیدایە. بە نیگەرانییەوە پەیوەندی لەگەڵ تێکستدا دەگرێت و نیگەرانیی نووسەر درک دەکات و لەوێوە بڕیار لەسەر نووسین دەدات؛ واتە خوێنەرێکی نەزان و دەرە جیهانمان نییە، کە تەنیا داردەستی نووسەر و تێکست بێت، بەڵکو ئەو هەبوویەکە هەست بە مەترسی و ئارامی، راستی و ناراستی دەکات و تەنیا لەسەر ئاراستەو ویستەکانی دانەر و تێکست ناژی. بەڵام خوێنەری نارەسەن دەکرێت بە درێژکراوەی ویستی دانەرو تێکست بزانین. وەلێ خوێنەری رەسەن لە تێکست وەک کردەیەکی داهێنەرانە دەڕوانێت، نەک تەنیا دەربڕی خود بێت و خود بکوژێت بۆ ئەوەی هەیمەنەی لەسەر تێکست نەمێنێت.(٧١). سەرەڕای ئەمانە لە مەرگی دانەردا، دانەر ئامادەیە، چونکە ئەوەی بڕیارەکە دەدات دانەرە(٧٢).

٣ــــ خوێنەرسەنتەری

لە شەستەکانی سەدەی بیستەوە، تیۆری وەرگرتن و لاکردنەوە بەلای خوێنەرو هاتنەوەڵامی خوێنەر لە رەخنەی ئەوروپیو ئەمریکیدا بە کاریگەری پەرەسەندنی هێرمینیۆتیک هاتەئاراوە. ئەم تیۆرانە رەخنەیان ئاراستەی نووسەرسەنتەرو تێکستسەنتەرەکان گرتو بە پشتگوێخستنی خوێنەر تاوانباریان کردن(٧٣). لەم تیۆرانەدا وەرگر بە بنەمای زیندوێتی و کەشف و واتای تێکست دەزانن. تیۆری ئیستاتیکای وەرگرتن، کە (یاوسو ئایزەر) دامەزرێنەرین، جەخت لەسەر پەیوەندیکردن و بەیەکگەیشتنی خوێنەر لەگەڵ تێکست دەکەن و خوێنەر بە داهێنەری لایەنی ئیستاتیکی دەق دەزانن. پێیانوایە خوێنەر لە ئاراستەی پرسیارە باوەکە، کە دەق چیم پێدەڵێت؟ تێدەپەڕێت بۆ پرسیاری چی بە دەق دەڵێم.(٧٤).

هاوکات ئەو بۆشایی و درزەی دەکەوێتە نێوان ئاسۆی مێژوویی داهێنانی تێکست و وەرگر، خاڵێکی گرنگی راقەو داهێنانی تێکستە لەلایەن وەرگرەوە. رۆدۆف بۆلتمان دەڵێت یەک کتێبی پیرۆزی ئینجیل نییە، بەڵکو هەر سەردەمەو کتێبێکی نوێ سازدەکرێت(٧٥).
‘ئاسۆی چاوەڕوانی’ یەکێکە لە زاراوە گرنگەکانی تیۆری وەرگرتن. مەبەست لێی ئەو پێوەرو زانینە جێگیرانەی خوێنەرە، کە بوون بە ئاسۆی چاوەڕوانی لە تێکستێک. بەڵام تێکستیش ئاسۆی خۆی هەیە. لە بەر ئەوە:
١ـ ئاسۆی چاوەڕوانی دەق لەگەڵ ئاسۆی چاوەڕوانی خوێنەر گونجاوە.
٢ـ ئاسۆی چاوەڕوانی دەق، خوێنەر توشی نائومێدی دەکات چونکە لەگەڵ ئاسۆی چاوەڕوانی خوێنەردا ناگونجێت.
٣ـ ئاسۆی چاوەڕوانی دەق بەجۆرێک دەکەوێتەوە، کە ئاسۆی چاوەڕوانی خوێنەر دەگۆڕێت، پێوەری دیکەی لا دروستدەکات(٧٦). بە پێی ئەم دوو ئاسۆیە دەق واتای نوێی لێوە پەیدا دەبێت و خوێنەر دەبێتە هاوبەشی بەرهەمهێنەری واتاو ئیستاتیکای دەق، ئەمەش خوێنەر لە ناچالاکەوە چالاک دەکات و خوێندنەوەش بەشداری لە بنیاتنانی کەسایەتی خوێنەردا دەکات(٧٧). تیۆری وەرگرتن، گەلێک سودی لە فەلسەفەی فەیلەسوفانی وەک، هوسرێڵ، هایدیگەر و گادامەر وەرگرتووە. لە بەر ئەوەی یەکێکە لە تیۆرە تەواوکارەکان، چونکە جۆرە یەکخستنێکی لە لایەنی دەرەوەو ناوەوەی تێکست لەسەر بنەمای وەرگرسەنتەری ئەنجامدا. وەرگری بەو هەبووە داهێنەرە دانا، کە ئاگایی و ژیانی تێکستە(٧٨).

سەبارەت بە رەخنەی وەرگرسەنتەری، پێویستە سەرەتا دانبەوەدابنێم، بەشێکی بنەمایی ئەم ئایدیا نوێیە سودی لەم میتۆدانە وەرگرتووە. بەڵام ئەم میتۆدە لە هەندێک شوێندا زێدەڕوەی لە بنەما سەرەکییەکانی خۆیدا کرد، کە تا ئەوە رۆشت بانگەشەی مەرگی دەق بکات و خوێنەر بە ژینەبەخشی تێکست دابنێت. لەکاتێکدا پێموایە تێکست ئەگەر تێکست بێت بەرگری لە ژیانی خۆی دەکات، دەکرێت بە ماوەیەک کپ و خامۆشبێت؛ بەڵام نامرێت. خوێنەریش راستە چرای تێکستە، بەڵام خودی ماڵ/تێکست نییە، نرخی چراش لە رۆشنکردنەوەی ماڵدایە. چرا لەنێو نیشتمانی تێکستدایە. واتە خوێنەری رەسەن بە ئەوەی نیشتەجێبێت دەبێت ماڵی هەبێت. هاوکات جیاکاری لەنێوان خوێنەری رەسەن و نارەسەن و جۆری پەیوەندی گرنگە، لە بەر ئەوەی هاتنەزمانی دەق و ئاشکرابوونی بە هەموو خوێنەرێک نالوێ، ئەمە دەبێتە هۆی جیاکاری نێوان تێکستو ناتێکست. بەڵام کاتێک خوێنەر هاندەدرێتو بە ژیانبەخشی تێکست دادەنرێت، ئەمە دەبێتە پاڵنەر کە هەرچی مەعریفەیەتی بیخاتەگەڕ بۆ ئەوەی ئەو رۆڵە وازیبکات. لەم

کاتەشدا ڕەنگە شێواندنی جیاکاری تێکستو ناتێکست لەسەر ئەم ڕێڕەوەی وەرگر بەتە ئاراوە. لەبەرئەوە بڕیاری رادیکالە لەسەر جیاکردنەوەی تێکست لە ناتێکست گرنگە.

ئەم تیۆرە بەجۆرێک دەرکردنی دەقو نووسەرە لە بەرپرسیارێتی گەیاندنی زانین سەبارەت بە بوون. لێرەدا مەبەست لەو پابەندیە نییە، کە سارتەر بە پەخشاننووسی دادەنێتو هونەرمەندی لێ بەبەری دەکات(٧٩) بەڵکو ئەو پابەندیەی، کە تێکست و نووسەر ئەگەر ڕەسەن بن، نابێت بوون لەبیربکەن. سارتەر گوتەنی ناپابەندی نووسەر وادەکات خوێنەر بەپێی ئاسۆی چاوەڕوانی خۆی، کە دەشێ ئەو ئاسۆیە لەگەڵ دەق و نووسەریش یەکنەگرتەوە، تێکست شیبکاتەوە. لەبەرئەوە پابەندی سێکوچکەکە بە پەیوەندی ئۆنتۆلۆجی بوونەوە گرنگە، کە ڕێگە لە خوێنەر بگرێت، دیدگا ئایدیۆلۆژی و میتافیزیکییەکانی خۆی تێکەڵ بە تێکست نەکات. هاوکات وەک ئەو خوێنەرە ساویلکانە نەبێت، کە ئەفلاتوون شاعیرانی بە دەرکردن، لەبەرئەوەی بە ئاسانی فریودەخۆن، بەڵکو مەبەست بوونی خوێنەری ڕەسەنە.

سەرەڕای هەموو ئەمانە ئەم ئایدیا نوێیە هاوبەشی زۆری لەگەڵ ئەم تیۆرە هەیە، لەبەرئەوەی ئەم تیۆرە بە پشتبەستن بەو جیهانبینییە فراوانەی لەپشتییەوە بوون، تاڕادەیەکی زۆر توانی تێکست لە کەرەسەو کاڵایەتی رزگاربکات و ئازادی خوێنەرو تێکست لەبەرچاوبگرێت. هاوکات بەسوودوەرگرتن لە گادامەر گرنگی بە پەیوەندی و وتووێژی خوێنەرو بەرهەم دەدا یان وتووێژی زەمەن دەدا.

دووەم: سەبارەت بە ڕەخنەی کوردی

لە ئایدیاکەماندا راستەوخۆ وەک بوونێکی زەمەنی لە سێکوچکەکەمان نەڕوانیوە، تا پرسیار بکرێت، چۆن دەشێت تێکست بێ نووسەر هەبێت؟ بەڵام بۆ وەڵامی وەها پرسیارێکیش، پێمانوایە، پێش نووسەر تێکست هەیە، ئەویش جیهانە. تێکست بەبێ جیهان بوونی نییە؛ جیهان خۆی بریتییە لە تێکست، کە مرۆڤ وەک بوونێکی ئاگامەند دەیەوێت بیناسێت. بەڵام ئەم روانگەیە زیاتر جیهان بە بابەت دەکات؛ ئەمە وەک نیشتەجێبوون لەنێو جیهان/تێکستداین. هاوکات بەلەبەرچاوگرتنی ئەو روانینە هەنوکەیەیی ئیستا، هیچ تێکستێک لە خۆوە نایەتە ئاراوە، بەڵکو هەموو تێکستێک بە هەوای تێکستی پێشخۆی دەژی(٨٠) بوونی سێکوچکەکە پێکەوە بەڵگەیە لەسەر بوونی پەیوەندی، پەیوەندیش بەڵگەی ناسین و جوڵەو چالاکییە. بەڵام ئایا لە کۆمەڵگای کوردیدا ئەم سێکوچکەیە بە دیوە ڕەسەنەکەی بوونی هەیە؟ کە

پەیوەندی تیایدا دێتەئاراوە. لێرەدا مەبەست تاکە نووسەر، تێکست و خوێنەرێک نییە، بەڵکو وەک بوونوگشتێک. وەک ئاماژەم پێدا روانینەکەمان رادیکاڵە، لەبەرئەوە لە دانەو دوان خۆمان دەبوورین. یاخود ئایا هەست بە پەیوەندی و جووڵەو چالاکی دەکەین؟ گەر سێکوچکێک هەبێت دەبێت جووڵەو چالاکی هەبێت؟ هاوکات بنەمای پەیوەندی و جووڵەو چالاکیش ئازادییە، لێرەوە کێشەی ئازادی وەک کێشەی وجودی ڕەخنە دیارو بەرچاو دەبێت، چونکە بەبێ ئازادی پەیوەندی؛ ڕەخنە بوونی نییە. لەبەرئەوە کێشەی ئازادی و ڕەخنە وەک کێشەی وجودی دەردەکەوێت.
سەبارەت بە مرۆڤی کورد چۆن دەکرێت کێشەی ئینتلێجی ئەم پەیوەندییە دەستنیشان بکەین. کاتێک تێبینی پەیوەندیکردن لای ئەم مرۆڤە دەکەین، هەست بە بوونی پەیوەندییەکی چالاکانەو ڕەخنە دەکەین؟ واتە ئایا رەخنەی کوردی بوونی هەیە؟ لەم ئایدیایەدا نەبوونی ڕەخنە، بریتییە لە کێشەی وجودی. لەبەرئەوە ئەمە کێشەی وجودی بوونی کوردە. بەڵام دەبێت بڵێین نەبوونی ڕەخنە، مانای نابێت نییە؛ بەڵکو دەکرێت هەبێت و لە ئیستادا نەبێت.

لە ئێستای مرۆڤی کورددا تێبینی دوو جۆر هەوڵ دەکەین:
١ــ ڕەخنە لەناو زانکۆکان.
٢ــ ڕەخنەی دەرەوەی زانکۆ.

لێرەدا بۆ ئاسانکاری ئەم جیاکارییە کراوە، دەنا دەتوانین بۆ دەرەوەی زانکۆ جیاکاری دیکە بکەین. ئەگەر سەرنج لەو چالاکییانە بدەین، تێبینی دەکەین پەیوەندی و ئاڵوگۆڕیان لەنێواندا نییە؛ بەڵکو لەیەکدی دابڕاون. ئەوەی لەناو زانکۆکاندا دەکرێت، بریتییە لە کۆمەڵە هەوڵێکی ناکاریگەرو بێجووڵە. بەشێکی زۆری ئەو کارانەی لەناو زانکۆکاندا کراون و دەکرێن(بەتایبەت لە بەشی ڕەخنەی ئەدەبی و زمان)دا، کە تاڕادەیەک ئاگاداریانم، کارکردنن لەسەر هەبووەکان. واتە ئەو میتۆدانە بەشێوەیەکی بێکارهێنەرەوەیی بۆ شیکاری نووسینەکان بەکاردەبرێن، بێئەوەی توانای بڕیاردانی تێکست و ناتێکستیان هەبێت. زۆرینەی ئەو توێژینەوانەی دەکرێن میتۆدی خوازراونو بەشێوەیەکی ناداهێنەرانە لەسەر نووسین جێبەجێی دەکەن. هاوکات پێوەرەکانی وەرگرتنو جێگرتنی ئەو توێژینەوانەش لە ئاستێکی داهێنەرانەدا نین، بەڵکو زیاتر شکێین. زۆرینەی ئەو میتۆدانەی لە زانکۆکاندا سوودی لێوەردەگیرێت، ئەو میتۆدانەن، کە نووسین وەک کەرەسە تەماشا دەکەن؛ جگەلەوەی تێگەیشتنی قووڵ و ڕەخنەیی لە میتۆدەکاندا نابینرێت. هاوکات مامەڵەی زانستخوازانیش ڕێگری

کردووە، لەوەی توێژەر لەگەڵ ڕۆحی نووسین لە پەیوەندیدا بێت. هەروەها پاڵنەری زۆرینەی کارە بەناو ڕەخنەییەکانی بە بەرزکردنەوەی ئاستی زانستی و بەرزکردنەوەی باڵانسی مادییە، واتە مامەڵەی بەرژەوەندیخوازی کاری ڕەخنەییان پێدەکات، لەکاتێکدا بنەمای کاری ڕەخنە ئازادییە. لەبەرئەوە پەیوەندی بەکارهێنەرانەو بەرهەمهێنەرانە بنووسی لەم نێوەندەدا زیادکردووە. ئەم نێوەندە نەیتوانیوە تێکستەکان وەک تێکست بناسێنێت، چونکە بخوێنی توێژەری لە خوێنەری ڕەسەن زیاترە. لەم نێوەندەدا پرسیار و گومانی بنەڕەتی داناهێنرێت، لەکاتێکدا تێکست گومان و پرسیاری بنەڕەتی بەجێدەهێڵێت. بەڵام تێبینی بەشێکی ئەو پرسیارانەی نێو توێژینەوەکان دەکەین، پرسیاری وەرگیراو و دووبارەن. سەرئەنجام ئەوەی لەناو زانکۆکان دەکرێت، نەک جوڵەی بە دەرەوە نەبووە؛ بەڵکو بە ناو زانکۆکان خۆشی نەیبووە.

سەبارەت بە ڕەخنەی دەرەوەی زانکۆ، زیاتر هەست بە جوڵە دەکرێت. بەڵام ئەم جوڵەیە ڕاگەیاندن تێیدا باڵادەستە؛ لەبەرئەوە جوڵەیەکی نەزۆک و ئازاربەخشە. جوڵەو ڕەخنەی نێو ڕاگەیاندن ڕەسەن نییەو زیاتر دامرکانەوەو ترسە لەبەجێمان. یاخود جوڵەی ناچارانەی پڕکردنەوەی لاپەڕەکانە. هاوکات ئەم جوڵەیە بەهۆی پەرشوبڵاویەوە نابینرێت. جگەلەوەی ڕۆژانەییەو دەسەزی، شارەزاییو نیشتەجێبوونی لەنێو تێکستدا تێدانییە. هاوکات ئاگادارنەبوون و نەشارەزایی لە دنیایی فەلسەفە لە زانکۆ و دەرەوەی زانکۆدا هۆکاری پەیوەندییەکی ناتەندروستە لە سێکوچکەکەدا. ئەم نامۆییە مەعرفییە ترسیان بێباکی لەبری نیگەرانی زیادکردووە، لەبەرئەوە مرۆڤی کورد وەک مرۆڤێکی بێ پرۆژە دەردەکەوێت، ئەمەش جۆرێکە لە نارەسەنی و نائاگایی بەرامبەر بە بوون و بوونی خۆی و جیهان(٨١). ئەوەندەی بەدواداچوونم بۆ خوێندن لە زانکۆکانی کوردستان کردووە، وانەی فەلسەفە لە هیچ ساڵێکی خوێندنی بەش جیاوازەکاندا نییە. لە پێش خوێندنی زانکۆیدا وانەی فەلسەفە هەیە؛ بەڵام نەبوونی باشترە؛ لەبەرئەوەی زۆرتر ڕقی لە فەلسەفە زیادکردووە.

کاتێک سەرنج لە وشەی (ڕەخنە) لە فەرهەنگو بیرکردنەوەی مرۆڤی کورد دەدەین، هەستی نەرێنی و دژایەتی تیایە، نەک پەیوەندی دەسەزی و نیشتەجێبوون. ڕەخنە بۆ کورد لەبری پەیوەندی دابڕانە، شکاندنو کەمکردنەوەیە لەبری دۆزینەوەو دەرخستنی ڕاستی. یان دەستایەتی لەگەڵ نووسەرە نەک مەعریفی واتە زۆرکات ڕاسپاردنە، لەبەرئەوە ڕەخنەی کەسە نەک تێکست، لەم کاتەشدا لێدانە یان باڵاکردنی

کەسێتییە. لەڕووە ئەگەر شتێک هەبێت بەناوی ڕەخنەی کوردییەوە ئەوا بۆ شاردنەوەی راستییە نەک نیشاندان و ئاشکراکردنی.
لەم نێوەندەدا زیاتر بنووس و بخوێن ئامادەن، پەیوەندی ڕۆژانەو بەکاربەری ڕێگرە لە دەرکەوتنی پەیوەندی داهێنەرانە. هاوکات نیگەرانی بە نووسین هەستپێناکرێت. جۆرێک لە چەلەحانە لەباتی گفتوگۆ هەیە، ئەم چەلەحانەیەش زیاتر بۆ هەیمەنەی پرسە سیاسییەکانی ناو ڕاگەیاندنەکانەوە دەبینرێت. ئەو ئاسەیانەی لەم نێوەندەدا دیاربوون بەهۆی دەرگیربوونیان بە بابەتە سیاسییەکانی ڕۆژەوە، ئارامی و نیشتەجێبوون، کە ئەنتەلەجی ڕەخنە دەیخوازێت لەبیرچووەتەوە. لە دەرەوەی زانکۆ، لە پاش ئازادبوونی عێراق و زۆربوونی ڕاگەیاندن، نووسینکەر یان بنووسو بخوێن بەڕێژەیەکی بەرچاو زیادیکردووە(ئەمە تەنانەت بووەتە نوکتە) پڕۆژەی بڵاوکراوەی گرنگیش کەمی کردووە. گەر تێبینی ساڵانی ڕابردوو بەراورد بەم ساڵانە بکەین، پڕۆژەی گرنگ و نیگەرانئامێز کەمبووەتەوە. کاتێک گۆڤاری گەلاوێژ دادەخرێت چەندین هۆنراوە لەشێوەی شینکردن بۆ داخستنی دەنووسرێت، ئەم نیگەرانییە ماڵئاوایی کردووە. هاوکات لە ساڵانی نەوەد بۆ دوو هەزار چەند گۆڤارێکی گرنگی وەک(بوون، ئازادی، گوتار، ڕەهەند..) هەبوون، کە لەلایەنی مەعریفییەوە چالاکتربوون لە زۆرینەی بڵاوکراوەکانی هەنووکە.
هاوکات جۆری خوێنەرەکانیشیان گۆڕاوە. لەم نێوەندەدا هەنوکە ڕەخنە بریتییە لە پەخشکردن، واتە نووسینێکی چەند سەد پەڕەیی، بە نووسینی نیو لاپەڕەی ڕۆژنامە ڕەخنە دەکرێت، ئەمە گوزارشتی نائارامی و نەشارەزاییە، ئەمە سەڵاوکردنە لە نووسین نەک نیشتەجێبوون.
لێرەدا دەبێت بڵێین بەهە نییە، کە بوونی مرۆڤی کورد وەک نەبوو تەماشا کراوە؛ وەک ئەوەی بوونێکی لەم جیهانەدا نەبێت. بوون لەنێو جیهاندا بریتییە لە بوونێکی پەیوەندیکەرو چالاک؛ بەڵام ئایا مرۆڤی کورد بوونێکی چالاکی لە جیهاندا هەیە و هەبووە؟ ئەم مرۆڤە تەنانەت هەست بە قەیرانەکانی بوونی خۆی ناکات، چونکە هەستکردن، ئاگایی بە جوڵەییە دەتوانێت هەنگاوی دەرچوون لە قەیران بنێت، بەڵام تێبینی دەکەین ئەم ئاگاییە نییە، زیاتر ناڕازیبوون و پرتەو بۆڵە هەیە، نەک پڕۆژە.

هایدیگەر پێیوایە تێکست راستی بوون دەردەخات؛ (دازاین)یش ئەو هەبووەیە راستی بوون دەردەخات. لێرەدا تێکست دەبێتە ئەو بوونەوەرەی کاریگەری و پرسیارو گومان، نیگەرانمان دەکات. بەڵام تێبینی بکەین مرۆڤی کورد لە ئیستادا نووسین و بخوێن و بنووسی

هەیە. ئەمەش هۆکاری سستی و بێجوڵەیی، بوون و ژیانی مرۆڤی کوردە. ئەمڕۆ زیاتر لە رابردوو نووسین دەبینرێت. دەپرسین ئەگەر ئەم نووسینانە تێکستن ئەی جوڵە بۆ نابینرێت؟ کێشەی ئەم مرۆڤە کوردە لەوەدایە، کاتێک تێکستەکانیش دەبینێت یاخود وەریدگێڕێت ناتوانێت وەک تێکست مامەڵەی لەگەڵ بکات و نیگەران و نیشتەجێبێت، چونکە بەشێکی دوور لە نیگەرانی تێکستەکان وەردەگێڕێت. چونکە تێکست وەک هەر بوونێکی زیندوو دەتوانێت جوڵە بخاتە نێو ژیان و بوونمانەوە. بەڵام کاتێک تێکستمان نییە؛ جوڵەو زیندوێتیشمان نییە. بە زمانێکی باو بڵێین ئەم دۆخە هەڵگری گوتاری لەکارکەوتوو، مانەوەیە؛ لەنێو ترسداین و نیگەرانیمان نییە؛ واتە بوونێکی نارەسەن نەک نیگەرانمان هەیە، بوونێک دڵنیانییە لەبوونی، بەڵکو پێویستە دڵنیابێت لەبوونی و بۆی نیگەرانبێت. ترسمان بەڵگەی بوونمانە؛ نەک نیگەرانیمان.

لەکۆتاییدا دەرنەکەوتن یاخود بە ئیفلیج دەرکەوتنی پەیوەندی؛ گوزارشت لە نەخۆشی تێکست و نارەسەنی نووسەرو وەرگر دەکات. لەبەرئەوە سێکوچکەکە سیانەی پەیوەندی سازکەرن و پرۆسەیەکی دیالێکتیکی ئۆنتۆلۆجی پێکەوەیان گرێدەدات. مەبەستیش لە دیالێکتیکی ئۆنتۆلۆجی بریتییە لەو کردەو جوڵەیەی لەنێو ئەم سیانە پێکەوە بەستراوەدایە؛ کە وەک هەبووی زیندوو پەیوەندی و جوڵەو گەشەیان لەنێواندا هەیە. تەنانەت ئەگەر دیالێکتیکیانە لە سێکوچکەکە بڕوانین، دەبێت ئەم جوڵەو بزاوتە دەرکەوێت. بۆ نمونە(نووسەر/تێز-تێکست/دژەتێز-وەرگر/تێهەڵکێش) لەم پرۆسەیەدا جوڵە و گەشەکردن ئامادەیی هەیە، واتە جوڵەو چالاکی نووسەر، تێکست سازدەکات، لە جوڵەی تێکستەوە خوێنەر دەبینرێت. لێرەوە خوێنەر دەبێتە دەرخەرو دیارکەوتی چالاکی ژیان، بەڵام ئەم جوڵەیەی ژیان لە کوێی ژیانی مرۆڤی کورددا دەردەکەوێت، ئەگەر نووسەرو تێکستمان هەیە؟ ئەگەر رۆژانە ئەم هەموو نووسینە گوزارشت لە جوڵەی نووسەرن، ئەی جوڵەی خوێنەر و تێکست کوا؟ ئایا جوڵەی خوێنەر پەیوەستنییە بە جوڵەی ژیانەوە؟

سەرچاوەکان:

٤٨ــ س.پ، لا، ٢٨٦.

٤٩ــ س.پ، لا. ٢٦٢.

٥٠ــ س.پ. ، ٢٦٢-٢٨٧.

٥١ــ س.پ. لا ٢٩٠.

٥٢ـ ڕەبین خلیل قادر، نامەی ماستەر-میتۆدی ڕەخنەی تەواوکاری(التكاملي) لە ئەدەبی کوردیدا، هەردوو کتێبی(شیعرو ئەدەبیاتی کوردی)و(کاروانی شیعری نوێی کوردی) بە نموونە. زانکۆی سەلاحەدین٢٠٠٦-٢٠٠٧. لا٤١، ٦٤.
٥٣ـ د.یادگار لطیف شارەزووری، تیۆرەکانی وەرگرتن، لە ئیستاتیکای وەرگرتنەوە بۆ ڕەخنەی هاتنەوەڵامی خوێنەر. لە بڵاوکراوەکانی شانزەهەمین فیستقاڵی گەلاوێژ-سلێمانی ٢٠١٢. لا، ٢٧.
٥٤ـ پیتەر هاڵبێرگ و دانەرانی تر، تیۆری ئەدەبی و شێوازناسی، وەرگێڕان و ئامادەکردنی د.ئەنوەر قادرمحەمەد، مەڵبەندی کوردۆلۆجی-سلێمانی، ٢٠١٠، لا، ١٦٩.
٥٥ـ ڕەبین خلیل قادر، میتۆدی ڕەخنەی تەواوکاری،لا، ٦٣.
٥٦ـ گۆڤاری ڕۆشنگەری-سلێمانی، ژمارە ٣٤، ئومێد حمەعلی، مەرگی دانەر: کۆتایی راستینەی ڕەها..لا، ٥٧٥.
٥٧ـ د. محەمەد کەمال، نیتشەو پاش تازەگەری، دەزگای سەردەم-سلێمانی، ٢٠٠٦، لا، ٥٨.
٥٨ـ گۆڤاری ڕۆشنگەری، لا.٥٧٦-٥٧٧.
٥٩ـ جۆن هال، ولیام بویلوور، ولیامز شۆپان، چەند وتارێک دژی بونیادگەری، وەرگێڕانی، حسەین لەتیف. بەڕێوەبەرایەتی چاپ و بڵاوکردنەوەی سلێمانی، ٢٠١٣. لا ١٦.
٦٠ـ د.محەمەد کەمال، سارتەرو خوێندنەوەیەکی نوێ، دەزگای سەردەم-سلێمانی، ٢٠٠٣. لا. ٦٧.
٦١ـ د. کەمال میراودەلی، فەلسەفەی جوانیو هونەر-ئیستاتیکا، چاپی دووەم، خانەی چاپ وبڵاوکردنەوەی قانع-سلێمانی-٢٠٠٥. لا، ٢٦٨-٢٦٩.
٦٢ـ گراهام آلن، رولان بارت، ترجمەی پیام یزدانجو، نشر مرکز-تهران. ص ١١٣.
٦٣ـ س.پ.، ص. ٧٠.
٦٤ـ پیتەر هاڵبێرگ و دانەرانی تر،تیۆری ئەدەبی و شێوازناسی.لا، ١٤٨.
٦٥ـ پ.س.لا، ١٥٢.
٦٦ـ دیاردەگەری...٥٣.
٦٧ـ بابەک ئەحمەدی،حەقیقەت و جوانی ٦٢٥.
٦٨ـ کەوانە، رامین جهانبگلو،http://www.agorapf.org/heidegger3.
٦٩ـ د.یادگار شارەزووری، دیاردەگەری لا..٤٠.
٧٠ـ بابەک ئەحمەدی، ئەفراندن و ئازادی، وەرگێڕانی مەسعود بابایی، دەزگای موکریان-هەولێر، ٢٠٠٧. لا ٣١.
٧١ـ د.یادگار شارەزووری، دیاردەگەری.لا ٤٥.
٧٢ـ گۆڤاری ڕۆشنگەری، لا ٥٨٦.

٧٣ـــ . د.علـی طـاهر حسـین، د.شنـۆ محمـد محمـود، زاراوەی ئاسـۆی چاو□وانی و خوێندنەوەی دەقی شیعری. گ□قاری زانکۆی سلێمانی، ژمارە ٣٣، ٢٠١٢.. لا.٦٠

٧٤ـ د.یادگار لطیف شارەزووری، تیۆرەکانی وەرگرتن لەئیستاتیکای.. لا، ٣٤.

٧٥ـ بابەک ئەحمەدی، حەقیقەت و جوانی لا. ٤٦٢-٤٦٣.

٧٦ـ د.علی طاهر حسین، د.شنۆ محمد محمود، زاراوەی..لا. ٦٣.

٧٧ـ د.یادگار شارەزووری، تیۆری وەرگرتن، لا ٣٢.

٧٨ـ بابەک ئەحمەدی، حەقیقەت و جوانی.٥٠٥-٥١٢.

٧٩ـ جان پول سارتر، ادبیات چیست..ص١٥-١٦.

٨٠ـ بەختیار عەلی، خوێنەری کوشندە، چاپخانەی رەنج-سلێمانی. لا ٥٨.

٨١ـــ عبـدولموتەلیب عەبـدوڵڵا، داهێنـان سـەر بەکەشفکـردنوخەون ودنیـابینیە-گفتوگۆی ئەدەبـی و فکـری، دیـداری هەرێـم عوسـمان، لەبڵاوکراوەکانی یەکێتی نووسەرانی کورد-هەولێر-٢٠١٢. لا ١٨٠-١٨٢.

سـیمناری دەنگەکـان بۆ بەڕێزسـەعید کاکەیی لە شاری تۆرۆنتۆ

لە ژێر سەردێڕی "بزووتنەوەی گۆڕان لە پاش مەرگی نەوشیروان مستەفا" دەنگەکان هەڵدەستێت بەڕێکخستنی سیمنارێ بۆ بەڕێز سەعید کاکەیی ڕێکخەری گۆشەی ستراتیجی‌یە لە ژوری توێژینەوەی سیاسی بزوتنەوەی گۆڕان

یەکشەممە ١٨/٦/٢٠١٧

1:00 بۆ 4:30ی پاشنیوەڕۆ

لەم ناونیشانەی خوارەوە:

Albert Campbell Library
496 Birchmount Rd,
Scarborough, ON M1K 1N8

Jun 18,2017—Sunday
1:00 PM to 4:30 PM

بە بۆن كەوتنی نەتەوەیەك لە ” بۆنی بنیادەم” ی جەلیل كاكەوەیس دا …. محەمەد تەها حوسێن

ڕۆمانی ” بۆنی بنیادەم ” ی ڕۆمان و چیڕۆكنووسی بەناوودەنگی كورد هاوڕێم ” جەلیل كاكەوەیس ” م خوێندەوە، چێژێكی ئەدەبی زۆرم لێ وەرگرت. لەوانەیە ئەم چێژە بەستراوەی باش چنینی خەیاڵ و جوان داڕشتنی زمان و پاكی هاڕمۆنیای ڕوداوەكان و نزیكی ڕۆحی مەولانا بێ لە ڕۆحی من و مامۆستای گەورە جەلیل كاكەوەیس.

ڕۆمانەكە مانیفێستۆیەكە بۆ لێبوردەیی و هۆنینەوەیەكە لە تووڕەیی و تابلۆیەكە لە ڕەنگاڵەیی، كە هەمیشە دەمانباتەوە سەر جیاوازیەكان و ڕیتمە سەرسامكەرەكانی دەنگ و ڕەنگە جوداكان. مامۆستا جەلیل دۆنادۆنی ڕۆحی مەولانا خالید بووە و لە ژێر گوشاری نادادپەروەری و ناشیرینی و تاڵی و تڕشی ئەم زەمەنەی ئێمە گەڕاوەتەوە زەمەنەكەی مەولانای نەقشەبەندی و هەموومان بەیەكەوە دەباتە هیندوستانی فرچكگرتوو بە ڕۆحی بوزا بۆ خزمەت شا عەبدوڵڵای نەقشبەند بەو مەرامەی لە ڕۆحی ئەو بنۆشین و بە هۆشی ئەو ببینین و لەسەر دەستی ئەو فێری ئێستاتیكای جیاوازیەكان و بەزم و نەزمی ئاوازەكانی دڵ و دەروونە پاكەكان بین.

لەم سەفەرەیدا كاكەوەیس لە خزمەت مەولانا خالید بۆ ماوەی چوار مانگ خەڵوەتی هەڵبژارد و من لای خۆمەوە حەزم دەكرد منیشی لەگەڵ بوام بەڵكو نەمهێشتبا ئەم چوار مانگەی بەس بێ و هەر نەبوا بەیەكەوە زیاترمان لە ڕۆحی مەولانا نۆشیبایە. زەمەنی كاكەوەیس لەم ڕۆمانەدا سەرەتا هێواشە تا بە هاوڕێیەتی مەولانا دەگاتە هیند و پاشان لە گەڕانەوەیاندا كەمێ خێرایی زیاد دەكا و لەوانەشە ئەم خێراییە زیاتر لە نەستی كاكەوەیسەوە پەیوەست بێ بە زووتر گەیشتنەوە نیشتمان بۆ ئەوەی هەر بەتەنها ئەوەی لەم گەشتە ڕۆحانیە چنیویەتەوە بەتەنها نەیخوا و بەشی هەموو ئەوانەی لێ بدا كە وەك ئەو تینووی بەرزبوونەوەیەكی وەجد ئامێزن بۆ سەری سەرەوە و وەك ئەو ئومێدی هاتنە ئارای هەموو ئاواتەكان دەكەن و ئارەزووی نیشتنەوەی ڕقە ئەستوورەكانی وڵاتخۆركەكان دەكەن بۆ ئەوەی بە

هۆشێکی مەولانایی و بە ڕۆحێکی شاهانە، ئەمما شاهانەی سۆفیانە بێنەوە ئاستی خەڵکەکەی خۆیان و چیتر لە لووتکەی چیاکانی سامانەوە سەیری ئینسانە ئاساییەکان نەکەن.
زمانی مامۆستا جەلیل لە “بۆنی بنیادەم” دا لەوپەڕی جوانی و شیرینیەتی، وشەسازیەکی شارەزایانەی تیایە و بێ گرێ و گۆڵە و ئاوازی ریتمە زمانەوانیەکە لەگەڵ خۆیدا دەمانبات و نامانوەستێنێ.
تەکنیکی بەکارهاتوو شێوازێکی هونەریانەی پێوە دیارە و گێڕانەوەی نەخستۆتە ئەستۆی تاکە گێڕەرەوەیەك و گرنگ لەم ڕۆمانەدا ئەوەیە دوو یادگە یەکێکیان زیندوو و ئەوەی تریان نوسراو لە نێو دەفتەرەکەی میرزا فەتۆ تێکەڵی یەکتر دەبن و بوونەوەرەکانی نێویان تا دوا ساتی ڕووداوەکان هاوڕێی یەکترن.

یەکێتی زەمەن بە هەستیاری سیناریزە کراوە و کاکەوەیس ژیرانە توانیویەتی دوو زەمەنی دوور لە یەکتر کە دوو سەدەی جیاوازن بخاتەوە نێو یادگەی کوردەواری، و ئەوەشمان بیردەخاتەوە کە حەیف زەمەن بۆ لەوێ ڕۆژێوە هیچی نەهاتۆتە سەر و ئەوەتا دنیا لەم دوو سەدەیەدا گۆڕا کەچی ئێمە مانان و سەردارەکانمان هەر لەم بەر و ئەوبەر و ئەمسەر و ئەوسەرین و تۆزقاڵێ هزرمان لە میزاج جیانەکردەوە و هەردەم کۆیلەی شادیە ساتەوەختەکان بووین و نەمانتوانی شادی بۆ هەموو کاتێك درێژە پێبدەین و وەك یەك بیبەشینەوە.
کاراکتەرەکانی نێو ڕۆمانەکە هەر یەکەیان کەسەکانی سەردەمەکانی خۆیانن، بینین و هەڵبژاردنەکانی کاکەوەیس لە ڕووی سینۆگرافیشەوە وریایانەیە و ئەو توانیویەتی کەرەستەی دیمەنەکانی ڕووداوەکانی نێو ڕۆمان بە باشی و لێزانانە بدۆزێتەوە و بیانخاتەوە شوێنی خۆیان، هوشیاری بە سازکردنی سینۆگرافیانەی دیمەنەکان هۆشێکی دەرهێنەرانەی دەوێ و بێ ئەم توخمە زەمەنەکان ناناسینەوە.
جەلیل کاکەوەیس لەم ڕۆمانەیدا هەموومان دەخاتە نێو سرووتگەلی سۆفیانەوە و بە رۆحە ناسك و دڵە ڕووناکەکەی خۆی داوای ڕووناکایی بۆ هەموو ئەو دڵانە دەکا کە ڕەشهەڵگەڕاون و تریووسکاییەك لە گەشانەوەیان تیا نەماوە، چون چیدی بەرگەی ئەم وەستانە زەمەنیە ناگرین، زەمەنی ئەم ڕۆمانە لە زۆر دوور و لە مێژەوە دەست پێدەکات یاخود جوانترە بڵێین بۆ زۆر دوور دەگەڕێتەوە، بەڵام ساتەوەختەکانی ئێستا کە لێیانەوە دەچینەوە خزمەت مەولانا خالید، لای کاکەوەیس هەمان زەمەنە و ئەمەش ڕێك ئەو زەمەنە میتۆلۆژیەیە کە داریوشی شایگان لە کتێبی” بتە زەینیەکان و یادەوەریە ئەزەلیەکان” باسی دەکا و بەو بازنەیەی دەچوێنێ کە لە هەر کوێیەکیەوە

دەستپێبکەی دەگەڕێیتەوە هەمان خاڵ. زەمەنی میتۆلۆژی لەم ڕۆمانەدا زەمەنی ڕوودانی هەرچی ڕووداوی نێو ڕۆمانەکەیە و هەر ئەوەشە ئەو بەد بەختیەی مەولانا وێڵی زەمەنێکی تر دەکا بۆ ئەوەی هەموومان تیایدا وەك یەك دەرنەکەوینەوە.

کاکەوەیس دەیەوێ زەمەنی کوردی بۆ زەمەنە باشلاریەکە وەرگێڕێ و هەر ئەڵقەیەکی بۆ ئەوەی تر ببێ بە هێز و ئینێرژی و تیایدا تین و تاقەت بۆ چالاکیەکانی نێو ئەڵقە لە دوایەکەکان کۆکاتەوە و جیاوازی زەمەنەکان بە جودایی چالاکیە ئینسانیەکانەوە بناسرێنەوە. ئەو سێفیانە وشە و قەڵەم و کاغەزی خۆش دەوێ و کە دەشیانڕازێنێتەوە تێکست دەخەنە سەما و لەگەڵیشیدا خوێنەر بە سەماوە لەسەر ئاوازی ڕووداوەکان بەستراوەی زنجیرەیەکی یادەوەری و بەسەرهاتەکان دەکا تا ئەو دەمەی بە حەمدەلەیەك خۆی دەحەسێنێتەوە.
دەستخۆشی لە برای گەورە و هاوڕێی هەرە پاك و بێگەردم ڕۆماننووسی گەورە جەلیل کاکەوەیس دەکەم، بە ڕاستی " بۆنی بنیادەم " هەمان بۆنی ڕۆمانە جیهانیەکانی لێدەهات و تام و چێژیشی لەوان کەمتر نەبوو.

هەقایەتە تاقانەکەی دایکم … ئێدیب نادر

ساڵی دووهەزار و چوار بوو, کە کتێبەکەی ئێچ. جی. وێڵز, "ماشێنی کات"م لە دووکانی دەستی دووە خێرخوازیەکەی بلاك ستۆك ڕۆد بە پاوەندێك کڕی, خۆ کتێبەکەی ڕۆبنسن کرۆسۆی دانیال دێفۆیش لەناو ڕەفەی کتێبەکاندا جێی بە خۆ گرتبوو, وەلێ ئەوم نەکڕی, ئەگەر بکرێ لە خۆم بپرسم بۆچی? ئەوا ڕەنگە وەڵامم بۆ خۆم هەر ئەوە بێت بڵێم : چونکە من بە کردەوە سی ساڵا بوو وەکو ڕۆبنسن کرۆسۆ دەژیام و دەمویست هەلێك, یاخود بابڕێم کەشتیەکم لە ئاسۆکانی ئەم دەریای تاراوگەیەدا لێ پەیدا بێت و بمگێڕێتەوە.."ماشێنی کات"یش ئەو کەشتیە بوو لە ئاسۆکانی ئەو خەمۆکیەوە لێم دەرکەوت کە دەریای تاراوگە دایم و دەرهەم خۆی پێ دەڕازاندەوە. ئەو کتێبە, هەر بۆ خۆی ماشێنێکی دانسقەی ئەوتۆ بوو هەر تاقە وشەیەکی, چەند مەترێك,

یان چەند کیلۆمەترێك, منیان بۆ دنیای تاسە و ئارەزوویەکی بێئامان دەگێڕایەوە, ئەو تاسە و ئارەزووەی کە چەشنی پشیلەیەك, بە قەپاڵێکی میهرەبان ملی دەگرتم و بەسەر دیوارەکانی حەوت مەملەکەتدا دەیبردم, تاوەکو لە ژیانمدا, جارێکی تر چاوم لەوێ بکرێتەوە, لەوێ بەیەکجاریی ڕوون بێتەوە. بەڵێ, وەکو بەچکە پشیلەیەکی تازە لەدایکبووی چەند ڕۆژە, لەوێ, لەو دنیا دوورە چاو ئاوەڵا بکەمەوە..کە هاوکات دنیایەکە, یان دنیایەك بوو, هەم لە بڕتەی خەیاڵیشدا و هەم لە تانوپۆی ڕاستیشدا خۆی لە قاڵب دابوو..
ئەم کتێبە نیوداشتە, لە هەندێ شوێنیدا تووڕی هەڵدەدامە نێو کووچە و کۆڵانگەلێکی سەیر و عاجباتی. سەرەتا, کە بەناویاندا دەگەڕام, ئاوا خۆم دەدواند: ئەمە گەڕانەوەیە بۆ ساڵەکانی ترس و ڕاکردن, ئەو ساڵانەی کە نەیان دەهێشت بە گەنجیی ئاشنا بم, چێژ لە چرکەساتە گەوهەرئاساکانی وەربگرم, نازانم ئەم کتێبە جادووی لێ دەکردم, یان من هێشتاکێ نەمتوانیبوو خۆم لەو شوێنە بەلەسە بکەم کە وەکو فاق و تەڵە گرتبوومی و لێنەدەگەڕا لەدەستی ڕەها بم.
سەیرییەکەی لە باوەڕ بەدەر بوو, جاروبار تەمەنی لە بیر دەبردمەوە, هەستم دەکرد هێشتا ساڵە سپییەکانم تەشریفیان نەهێناوە و لە ساتی لەدایکبوونەوە نزیکترم وەك لەوەی لە ساتی مردن نزیکبووبمەوە. جاروباریش: وەك ئەوەی □□ی پەڕەشووتێك ببینێت و لە فەزایەکی بەرفراوانەوە بمخاتە ناو شوێنێکی ئەوتۆی وا کە لە هەمان کاتدا دیاریشە و نادیاریشە..
چوار..چوار..چوار..

ئەو دەمە و عەسرە, چەند کەڕەتێك تەماشای سەعاتە دیوارییەکەم کرد, هەڵبەتا بەدەم پەڕە هەڵدانەوەوە تیلەی چاوم دەگرتە سەعاتەکە و هەر جارەیش وام دەزانی میلەکە وەکو شمشێرەکەی دیمۆکلیس لەسەر ژمارە چواردا گیرسابووەوە, کەچی دیقەتدان پاشگەزی دەکردمەوە و هەستەکەمی لە شەرم دەگەوزاند. نەختە تووڕە بوونێك داوێن گیرم بوو, تفێکم لە سەعاتەکە کرد..ئاخر من قەت نایەتە بیرم ئاوا تووڕە بووبم, دەتوانم بڵێم من لە هیچ شتێك تووڕە نەبوومە, بۆیە لەو کارەی خۆم تێنەگەیشتم و واقووڕمانێك داڵـــدەی دام..چوارچوار..ئەم ژمارەیە ژوورەکەی تەنییەوە, نەیدەویست دەست لە یادم هەڵبگرێت. تۆزێك هێدم دایگرتم, بەڵام..ئەو سەعاتە نەفرەتییە, سەعات نەبوو, بەڵکو چیلکەیەك بوو دەستێکی لاسار و بزێز لە ئاوەزم وەری دەدا و حەجمانی لێ هەڵدەگرتم..بە نەعلەت بێ لە بەرانبەرم بوو, چیبکەم؟ ڕۆیشتمە ژووری خەوتنەکەم و گەیشتمە ئەم دەستەواژەیە:”ئینجا گومانە سەخڵەت کەرەکان دەستەویەخەم بوونەوە.

داخۆ بۆچی مێڕۆکەکان ماشێنی کات-ەکەی منیان بردبوو؟”و فاقئاسا باڵندەی نیگاکانی گرتم. وەکو پلەی ئەو ساردییەی زستانی جەمسەرێکی دووریش ڕایان گرتم, کە دەتوانم بڵێم ئەم کەسیرە بوونە ئەو تامەیان پێبەخشیم کە جارناجار شرینقەی یادەوەریی دەیچێڵێنێتە ناو دەمارەکانی گیانمەوە.. یەکەمجار کە ئاوڕم لە دیوارەکەی بەرامبەرم دایەوە, ڕووتوقووت بوو, بەڵام کە سەرلەنوێ سەرم هەڵبرییەوە, تارمایی سەعاتەکە دەرکەوتەوە, وەك بڵێی ئەفسوونێکی ناوازەم لێبکات, دیار بوو, دیاریش نەبوو. لەوە دڵگران بووم کە ژمارە چوار شوێنی خۆی بەجێ نەهێشتبوو..بە خۆم گوت: ئەی دەستم بۆ خاڵییە, کتێبەکە چی لێهات؟ کتێبەکە ببووە ماشێنی کات و وەك بڵێی لە شوێنێکی گەرم گەرمەوە, یان لە دۆزەخێکی ساردەوە گەیشتبمە شوێنێکی دیکە. شەماڵێکی ئارەق ڕەوێنەرەوە لێیدام و پەییم بەوە برد کە ئەمە ئەو شوێنەیە کە زۆرجار وەکو گەردەلوولێك وردوخاشیی بیرکردنەوە و خەیاڵم بۆ لای خۆی ڕاپێچ دەکات و دەیبات, دەیبات و دەیشزانم وەکو خەونێك وایە, خەونێك, کە وەکو چاوترووکانێك تەمەن کورتە و درێژە ناکێشێت و..کە وەکو مووی ناو ماستیش لەناو خەوەکانم خۆی دەردەکێشێت, هەست بە مایە پووچییەکی بێڕادە دەکەم, گۆجەکەی ئومێدی ناخم ڕیکۆردی پێچەوانە دەشکێنێ. دەکەومە شوێنێك.وردوخاشیم چیدی وردوخاشیی نییە.. لێرە: شتەکانی یادەوەرییم بەرجەستە دەبنەوە, یان شتەکان بەر لەوەی لە یادەوەریی بنەخشێن دەردەکەونەوە..شتەکان ئازارم دەدەن, سەرشکان, دڵشکان و..شکانەکانی تریش…کۆڵانەکان ختووکەی ئارەزووی قاچەکانم دەدەن, بەر لەوەی شەقاوەکانم تاوبدەم, بەردێك دەگرمە حەوشەیەکی ئاشنا, لە دەرگاکەوە, عەلەدرێژ دێتە دەرێ, مەوداکان پێ دەبن لە سەرسامیی: پێی دەڵێم: دەڵێی ڕۆژێك لە عومرت تێنەپەڕیووە, ئەویش لێمەبارانە لێم وردەبێتەوە و هەمان شتم پێ دەڵێت. پێم هەرس ناکرێت. خۆم دەدوێنم: یانی چی؟ یانی ئێمە هێشتا هەر گەنجین؟ زەحمەتە ئەمە وەك باوەڕ بچەسپێت,بەڵام..بە هەشتاو بەرنامەیەکی سەرپێیی دادەنێین. کات هێشتا گرەوی لێمان نەبردۆتەوە, پەنجەرەیەکی ئەفسووناویی سەرمان پێ هەڵدەبڕێت, ئەوە پەنجەرە پیرێزەکەی ئوم مەجیدە, ئەو پەنجەرەیەی دەبوو لە کوێوە بمانکات بە پیاو, کەچی مخابن! شار دەبێتە کیژێکی نایابی ئەوتۆ نیگاکانمان بە باڵای خۆیدا دەدوورێتەوە, ئێمەیش گۆرانی: ئەنگوستت دەرزی زولفت خەیاتەی بۆ دەڵێین. بارانێکی بەستەزمان دەکەوێتە بارین, ئێمە تەڕ ناکات, وەلێ زەوی دەکاتە جەستەیەکی خنکاو, ئێمەیش هەر تەنها ئەوەمان لەدەست دێت تەماشای بکەین..کۆڵانەکان باوەشن, باوەشی گەرم و گوڕن و بەدوای خۆیاندا ڕاپێچمان دەکەن, بۆ هەر کوێ

دەچین, لە هەر کوێ سەیری سەعات دەکەین, سەعات هەر چوار نیشان دەدات.. بە کۆتایی جادەکەی شاترلوو, ئەو جادەیەی حەمام عەلی بەگ دەکەوێتە سەری, پێ هەڵدەگرین, گۆڕستانەکەی تالیم تەپپە نیگاکانمان تێزاوی دەکات و بەر لەوەی بگەینە پێچەکەی دەستە ڕاستی شەقامی جمهووری, مامۆستا عەبدوڵڵا سەڕاج بەرەو پیرمان دێت, زۆر سەرسامانە پێمان دەڵێت: ئەوە هێشتا نەڕۆیشتوون؟ ئەی من نەمووت خۆتان لەم بارانە ناڕەسەنە دەرباز بکەن؟ ئەی من نەم..
ئیدی نازانم عاشقین, یان سەرخۆش..

بەر لەوەی بەرەو کتێبخانەکەی ئاسۆ شۆڕبینەوە, لە پێچەکەدا, وەك هەمیشە, حسێن میسری و سەعید کاکەیی سەرقاڵی دەمەتەقێیەکی شانۆیانە بوون سەبارەت بە پرۆڤەکانی"ترێی ڕێوی", کە بە منداڵان تایبەت بوو, لەوێ قەدەرێك لە تەکیان ڕاوەستاین و هەندێك سەرم نایە سەریان, بەڵام هیچ دەمەقاڵەیەکی لێ سەوز نەبوو, پاشان میهرەبانانە بۆ جەنەڕاڵا پرۆڤەکەی ڕۆژی پێنج شەممەیان داوەتیان کردم, لەوێوە داگەڕاینە خوارەوە و ئینجا چووینە ناو "ئاسۆ" و نەختێك چاومان بە کتێبەکاندا گێڕا و ئەو دەمەی کە دەمانویست ئەوێ بەجێ بهێڵین, کاك جەبار لە ژێر مێزەکەی بەردەمی, کتێبێکی بچکۆلانەی خستە ناو هەفتەنامەیەکی هاوکارییەوە و وتی: کاك فەخرەدین چوار سەد و بیست و پێنج فلسمان بدەرێ. منیش هەفتەنامەکەم کردەوە"ناڵەی جودایی- یەکەی هێمن"م تێدا بینی, وامزانی بە بەلاش دەمداتێ, پارەکەم دایێ و دەرچووین..لەوێوە پەڕینەوە, بەرەو"کازینۆ نەسر"سەرکەوتینە سەرەوە, پیشانگای شێوەکار"سوعاد ستار"ی تێدا نمایش کرابوو, تابلۆ تاریك و خەڵووزئاساکان بۆ ترووسکایی بوون, هەندێك مشتومڕم لەگەڵا کاك سوعاددا کرد و نەگەیشتمە هیچ ئەنجامێك, ئینجا بوو بە مشتومڕێکی گەرم و گوڕ, من نەمتوانی شێوازەکەی قبووڵا بکەم,کەچی"ئەیوب شەریف"باسی ئەوەی دەکرد کە ئەمە شێوازێکی تەعبیرییە و گشت تابلۆیەك بە مانایەکی پەردەپۆشکراو دووگیانە, لەڕاستیدا, دەمتوانی دەرك بە قووڵییەکانیان بکەم, بەڵام دانم پێیاندا نەدەنا,دەمویست خەڵك بخرۆشێنن, هەستم دەکرد بۆ من تابلۆکان بەیەك دەچن, چۆن گومەزی مزگەوتەکان هەر هەموو هاوشێوەن, ئە ئاوا. بۆیە پێم گوت: نەدەبوو پێیتەیەك لەناو ئەم هەموو شەوەدا تیشك بداتەوە, خۆ لەم هەموو تاریکاییەدا چاو چاو نابینێت. پاشان مشتومڕ هەر بەردەوام بوو, عەلەدرۆژیش, وەك هەمیشە هەوڵیدا شتەکان بە ئاڕاستەیەکی فەلسەفییدا بەرێت, بەڵام بۆی نەچووە سەر, ئیدی ئەو کەشوهەوا بارگاوییەمان بەجێ هێشت و لێماندا ڕۆیشتین ..هەموو کۆڵانەکان گەڕاین, لای مەزاتخانەکە عەلی وتی: با سەرێك لە باوکت بدەین, من پێویستم بە سپرایەکی خۆڕەمێشی هەیە,

ڕەنگە لای ئەو دەست بکەوێت.

چوونە لای، هەر بە خووخدەی جارانی خۆی، وەکو ئەوەی پارچە شیرینییەك بێت و مێش و مەگەز تێی ورووکابێت، دەوری جمەی دەهات، پێکەنین خانەیەکی ئەوتۆی دامەزراندبوو ئەوسەری دیار نەبوو، هەر کە لە چاوەکانی دەرکەوتین، هاواری کرد: ها کرماشانی..کەڵەشێر کرماشانی چۆنی؟ عەلەدرۆژیش وەکو ئەوەی چاوەڕوانیی شتێکی دیکەی لێبکات، دەنگی لێوە نەهات، ئیتر باوکم دەستێکی بە سمێڵە زلەکەیدا هێنا و بە پێچەوانەی گرژ و مۆنیی و کەمدووییەکەی ماڵەوەی، ڕووخۆشانە و گاڵتەجاڕانە وتی: وتت بە دایکت سەروپێیەکمان بۆ بکات و دوو پێمان بۆ هەڵبگرێت؟ ئیتر ناگەهان ئەو دەوروبەرە بوو بە شایلۆغانی پێکەنین، من زۆر تەریق بوومەوە، بەڵام عەلەدرۆژ، ئەگەرچی دەیزانی باوکم لە دەرەوە ئەو گاڵتە بێحەددوسنوورانەی بۆ مەبەست بوون، وەلێ لە ناخەوە وەك کەفوکوڵی قاوە هەڵچبوو.. ساتێك بێدەنگیی حەپەسانی پێبەخشین و ئیدی وەکو دوو دز قەلفێمان بۆ کرد و ئەوێمان بەجێ هێشت. پاش ئەوەی نەختێك دڵیم دایەوە، لێخنییەکەی ڕەوییەوە و بەلای حەسیرەکەدا، بەرەو پریادی شۆڕبووینەوە، دوو ڕۆژ بوو ئازاد شەیدا دیار نەبوو تاسەمان دەکرد و دەبوایە بیبینین، ئیتر نازانم دواتر لەوێوە بۆ کوێ چووین..بەڵام ئەوە دەزانم کە ڕاوەستان بەرێکی نەگرتین، هەر ڕۆیشتین و ڕۆیشتین، هەستم کرد ئەم شارە گەنجییمان ناداتە دەم هیچ ڕەوت و تەووژمێك، گەنجییمان هەر تێیدا دەمێنێتەوە، گەنجییمان مسۆگەر لەودا پارێزراوە..ئینجا بە بۆ ئەوەی ماندوو بووبین بە لای سینەما خەییام دا لێژبووینەوە و بەسەر پردەکەی سەرخاسەدا ملی کۆڵانیشمان گرت و بەرەو لای قوتابخانەکەم، ناوەندیی باوەگوڕگوڕ پەڕینەوە، دەبوایە هێدمەیەکی قووڵا دامبگرێت، بەڵام..چاوم لەسەر پەنجەرەکانی گیرسانەوە، تەنانەت یەك شووشەی ساغ چییە پێیانەوە نەمابوو، بێدەنگ بە هەورازەکەدا هەڵگژاین، لەسەر پردە بچکۆلانەکەوە، بەلای چەپدا خوار بووینەوە، لە قەبرسانەکەوە، بە هەنگاوی سووك، سووکتر لە کێشی ئەو پەپوولەپاییزەی کە شوێنەکان گەمەی پێدەکەن، لێژ بووینەوە و بەرەو تەپپەی مەلا عەبدوڵڵا، ئەو شوێنەی کە لێیەوە ئەم گەشتە پیادەیەمان دەستپێکرد، گەڕاینەوە. هەر کە نزیك بووینەوە، یەکەوڕاست دەنگی دایکم منی کردەوە بە منداڵێك و کەوتمە ناو دوورگەی تاقە هەقایەتە کاریگەرەکە یەوە..هەقایەتی "بولبولێکی دڵشکاو"، گوێم سەرلەنوێ پێپێ بووەوە لەم هەقایەتە، وەك ئەوەی شتێکی سەیر ڕوویدات، تەماشای سەعاتەکەم کرد، سەعات چوار بوو، هاوکات بە یەکمان گوت: کوڕێا کات زەفەری پێ

بردین؟ ئەم دەستەواژەیە هێزێکی جادوویی هەبوو, وەکو هۆکەس پۆکەسی جادووگەرێك وابوو, هیچ شتێك لە دەوروبەرم دیار نەما, کتوپڕ گوێم لە دەنگی قاژقاژە بوو, دارەکان ڕەنگی خۆیان تەکاند, دنیا بە تەواوەتیی خۆی لە تۆزی خۆڵەمێش وەردا, تاق و تەنیا خۆم بەدی کرد, نە عەلەدرێژ, نە تەپپەی مەلا عەبدوڵڵا, نە دەنگەکەی دایکم, نە هەقایەتە تاقانەکەی و نە شار و نە ئەو دنیایەیش چیدی لەبەرچاوم دیار نەما, کە پێیەکانم تێیدا جێ ئەتەری کۆنی خۆیان هەڵدەگرتەوە. هەستم کرد سێبەری من جارێکی تر ناکەوێتە سەر ئەرزی ئەم شارە, ئەو شارەی کە پارێزگاریی لە گەنجییم کردبوو, ڕەویبووەوە, بۆشاییە خۆڵەمێشییەکانی هەر تەنها دەنگی ئەفسووناویی قاژقاژە تژییان کرد و سێبەرەکانیشی بایەکی بێ یادەوەریی لەگەڵا خۆیدا دەیبردن. لەناکاو کتێبەکە لە دەستم پەیدا دەبێتەوە, چاوەکانم بە سەعاتی سەر دیوارەکەدا هەڵدەشاخێت, میلەکە لەسەر سەعات چواردا بە قەتیسیی دەبینم, تفێکی لێدەکەم و لاپەڕەیەك هەڵا دەدەمەوە, لاپەڕەی کۆتاییە: ئاوا دوا دێڕی دەبینم: یان دوا دێڕی وای لێ دێت:"گەشتیارەکەی کات بەر لە- سی ساڵا- دیار نەما. ئێستا ئیدی هەموو کەسێك دەزانێ کە ئەو هەرگیز نەگەڕایەوە".

ئیتر دایدەخەم..بیردەکەمەوە, بیرکردنەوە وەکو پەنجەرەیەکی هەڵماویی لێدێت, بۆ ساتێکی کەمخایەن ڕوون دەبێتەوە: ئەو هەموو ساڵەی دوور لە کۆڵانەکەی جارانم هەمیشە هەستم بەوە کردووە کە شتێکم بزر کردووە, هەمیشە هەستم کردووە کە بکەومەوە ناوی, ئەو هەستەم وەکو شلەیەك دەبێ بە هەڵم و دیار نامێنێ, بەڵام..ئێستا, ئێستا پاش ئەوەی پشیلەی بیرەوەرییەکان, بە قەپاڵا ملی تاسە و ئارەزووەکانی بینینەوەم بەسەر دیوارەکانی حەوت مەملەکەتدا دەبات و دەمگەیەنێتەوە, هەست دەکەم ئەو هەستە شلە ئاسایەم ناپاکیی لێکردووم. ئیتر پەی بەوە دەبەم کە برژانگی چاوەکانم چەشنی گژوگیای سەرلەبەیانی بە دڵۆپەی ورد تەڕ تەڕ بوونە.

هەول□ر :2016ئەیلوولی

ژەهری مار Snake venom … د.ناجح گوڵپی

ژەهری مار بریتییە لە لیکی مار کە ژەهری تیدایە، بەهۆی کەڵبەکانیەوە دەیکاتە لەشی نەچیرەکەی، دەبێتە هۆی ئیفلیج بونی نەچیرەکەی و یارمەتی هەرس کردنیشی دەدات، هەندێ ماریش هەیە لە کەلبەکانیەوە ژەهر دەپرژێنی، ژەهری مار پێکهاتوە لە(مادەی پرۆتینیو پێپتاید ، ئەنزیم وخوێی کانزا،هەندێک مادەی نا ژەهراوی کە سود بەخشن بۆ ژیان) لە شوێنێک کۆبۆتەوە پێ دەوترێ کیسەی ژەهر لە ژێرو پشتی چاوەکانیدایە، ئەم کیسە ماسولکەییە بە بۆریەک بەستراوە بە بنکەی کەڵبەکانیەوە تا کاتی پێوستو پێوەدان دەی ڕژێنێت ، کاریگەری ژەهری مار دەگۆریت بەپیی جۆر و گەورەو بچوکیو،شووینی ژیانی مارەکە، وەک لەسەرەتای جۆرەکانی ژەهرەوە باسمان کردوە ،ژەهری مار زیندە یان ژەهرە بایەلۆجیەو لەلایەن گیانەوەرەکانەوە بەرهەم دێت ، ژەهری مار دوو جۆری سەرەکی هەیە بەپێی کاریگەری لەسەر ئەنداماتی لەشی گیانلەبەرەکە:

یەکەم : ژەهری شیکەرەوەی خوێنو لوولەکانی خوێن (hemotoxins) واتە کاریگەری لەسەر کۆئەندامی سوڕی خوێنو دە ولوولەکانی خوێن دەکات، خڕۆکە سورەکان شی دەکاتەوە کاری لوولەکانی خوێن تێک ئەدات،ناهێڵێت خوێن بمەیێت، خوێنڕێژی دروست دەبێت پاشان لەئەنجامدا گەنگرین دروست دەکات لەشوینی پیوەدانەکە، هەندێ ژەهریشیان هەیە دەبێتە هۆی خوێن مەیین و دروست کردنی کڵۆی خوێن، هی واشیان هەیە رادەی دەڕاندن لەنیوان خانەکاندا زیاتر دەکات و تا ژەهرەکانی تر بەئاسانی بچنە ناو خانەکانی لەشو ئاسان بلاو ببنەوە، جۆرێکیشیان دەبێتە هۆی نزمکردنەوەی فشاری خوێنو کارەکانی دە تێکدەدات ،چەندین جۆری کارو میکانزمی تریان هەیە، بۆیە مرۆڤ توانای بەرگەگرتنی پیوەدانی ماری زۆرکەمە و زۆربەی کات مردن دەبێتە میوانیان ، ئەو مارانەی کوردستان لەم جۆرەن و ئەنزیم گەلی (proteases پرۆتیاسیس) تیدایە کە خوێنو ڕیشالی ماسولکەکان شی دەکاتەوە. مار ژەهریکی تایبەتی هەیە بە ئەو گیانلەبەرانەی کە دەیەوە بیان خوات لەکاتی برسێتیدا پاش پێوەدان یارمەتی هەرس کردنی نەچیرەکەی دەدات پاش قووتدانی و لە ناو کۆئەندامی هەرسیدا وەک (ئەمینۆئەسید ئۆکسیدەیس و پرۆتیاسیس)، ئەم جۆرە مارانە لەهەمو جیهاندا بلاون بەتایبەتیش لەکوردستان ،کەڵبەکانیان درێژە و توانای جوڵانیان هەیە، لەخێزانی (Viperidae) ڤایپەریدین.

دووەم : ژەهری مار کاریگەری لەسەر کۆئەندامی دەمار دەکات(neurotoxic)، واتە کاری دەمارەکان تێک دەدات وماسولکەکان توشی ئیفلیجی دەکات، دەبێتە هۆی وەستاندنی ئاماژەکان (ناردنو هاتن) لە ناو دەمارەکاندا،کاتە مادەی ئەسیتیل کۆلین دەرژێت و دەبێتە هۆی گرژ بونی ماسولکەکان و خاو نابنەوە چونکە ئەنزیمی کۆلین ئیستەرەیس کەلەناو ژەهری مارەکەدایە کاری ئەسیتیل کۆلین تێک ئەدات، لەکۆتایدا دەبێتە هۆی ئیفلیج بونی کۆئەندامی هەناسەو خنکانی گیانلەبەرەکە، هەروەها ئەم ژەهرە بە نەچێرەکانیشی بەسودە کاتێ دەیەوێ قوتیان بدات،جونکە ژەهرەکە وا دەکات لە گیانەوەرەکە کە ماسولکەکانی هیزیان تیدا نەمینێتو لەجوڵە بکەون، ئەم جۆرە ژەهرە لەو مارانەدایە کە کەڵبەکانی ژەهریان کورتە و ناجوڵێن وەک ماری کۆبرا و مامبا، کەلە خێزانی ئیلاپیدای ن (elapidae) ،لە ناوچەکانی هێڵی ئیستواو خواری ئیستوا دەژین، نمونەی ئەو ئەنزیمانەی کە دەبنە هۆی ڕەق بونی ماسوکەکان و ئیفلیج بوون (کولین ئیستەرەیس cholinesterase) و (phospholipase A2 فۆسفۆلایپەیس). جۆریکی تری ئەنزیم هەیە دەبێتە هۆی ڕەقبونی ماسولکەکان راستەوخۆ،هەشیانە دەبێتە هۆی لەکار خستنی ئاماژە دەماریەکان واتە هەستەدەمارو جوڵەدەمارەکان لە کار دەکەون، ئەنزیمی واشی تیدایە کاری دڕاندنی دیواری خانەکانە.

مـاری کۆبـراو هاوخیزانەکـانی واتە ئەوانەی کەڵبەکانیـان کـورتە توانای پرژاندنی ژەهریان هەیە لەدورەوە بە دوژمنەکانیان(1.5-1 مەتـر) دەی پرژینـی ، هەوڵئەدات ژەهـرەکە ئاراستـەی چاویـان بکات،ئەگەر بچیتە چاو ئەوا دەبێتە هۆی کوێربونی نەچیرەکە، ئەگەر بە مرۆڤی بوەشێنی ،ئەوا دەکرێ یەکسەر بە ئاو بیشۆیت و کاریگەری ژەهرەکە کەم دەکاتەوە،هەروەها ئەگەر بەر لەش بکەوێت و پێستەکەی بریندار یان ڕوشاو بێت ئەوا کاریگەری ژەهراوی بونی هەیە.

هەندێ پۆلینیش هەیە ژەهـری مـار و کاریگەریەکـانی لەسەر لەشی نەچیرەکەی دەکات بەچوار جۆرەوە:
1- ژەهری شیکەرەوەی شوینی پێوەدان(گەستن) ،هەرچی پرۆتینی ناو خانەکان هەیە تێکیان دەدات
2- ژەهری خوێن کار لە سەر کۆئەندامی دڵو لوولەکانی و پێکهاتەی خوێن دەکات
3- ژەهری دەمار کار لە کۆئەندامی دەمارو مێشک دەکات
4- کاریگەری ژەهراوی کردنی خانەکانی دەورو بەری شوێنی گەستنەکە

پێکهاتەی ژەهری مار: زیاترلە 90٪ ی ژەهری مار مادەی پڕۆتینی

جۆراوجۆرە کە بەرپرسە لە هەموو زیندە گۆرانکاریەکانی دوای گەستن ، هەروەها ئەنزیم و مادەی سود بەخشییشی تێدایە،(ئەنزیمەکانیش پێکهاتەی پرۆتینین) ، بەشێوەی گشتی ژەهری مار نزیکەی 20 جۆر ئەنزیمی تیدایە ، بەپێ جۆری مارەکە، ژمارەو جۆری ئەنزیمەکان جیاوازن، ،هەر ئەنزیمێکو کاری خۆی هەیە بۆ لەناو بردنی نێچیرەکەی،هەموو مارێک لانی کەم (6-12) ئەنزیمی هەیە،پێکهاتەی ئەنزیمەکانیش جۆرە پرۆتینێکن ،کە دەبنە هۆی زیادکردنی کارلێک و چالاکی خانەکان و دواتر لەکار خستنیان و مردنی گیانەوەرەکە.
ژەهری مار کاتێک لە ڕێگەی دەمەوە دەخورێت،ئەوا لە گەدەدا وەک هەموو پرۆتینێک هەرس دەکرێت و هیچ کاریگەری ژەهراوی نابێت لەسەر مرۆڤ.
نیشانەکانی مار پیوەدان: سەرەتا چۆن بزانین کەسێک مارناگازە ؟
نیشانەکانی ئەمەیە (دوو کونی مارگەستن دیارە ،سوربوونەوەو ئاوسانی شوێنی گەستن،ئێشو ئازاری شووینی گەستن، ڕەنگی دەپەڕێت ، هەست بە تینیویەتی دەکات ، فشاری خوێن دائەبەزێ، سەرئێشەیەکی توند،گێژ بوون،هەست بە دەخاوبونەوە ڕشانەوە دەکات، ئازاری ناوسک، لەرزینو ئارەق کردنەوە).
چارەسەری مارانگاز:
بەپێی بڵاو کراوەکانی ڕیکخراوی تەندروستی جیهانی ئیستاش 80٪ ی چارەسەرەکان لەڕیگای بەکار هێنانی دەرمانەوەیە، هەندێک دەرمان هەیە کە لە پێکهاتەی درەخت و گیاکان دروست کراوە لەگەڵ کهول و زەیتوندا پێکەوە لە شوشەدا هەڵگیراون ، وێنەی ماریان لەسەرە ،ئەمانە سودیان هەیە بەچارەسەری خیرای مارانگاز هەتا دەگەیەنرێتە نەخۆشخانە، هەروەها جاران باس لە بڕینی شوێنی گازی مارەکە و هەڵمژینی ژەهرەکەی لەلایەن کەسێکی ترەوە،و بەستنی قاچ یان دەست لەسەرووی ئەو شووێنی گەستنەوە تا دەگاتە بنکەی تەندروستی، دەبێت هێمنی بپاریزیت و ئینجا شووێنی گەستن بە سەهۆڵ داپۆشیت تاکو سارد بێتو ڕێگا بگرێت لە بلاو بونەوەی زیاتری ژەهرەکە.
هەروەها لە نەخۆشخانەکاندا چارەسەر هەیە بە بەکار هێنانی سیرەم (serotherapy) دژی ژەهری مار، وەدەبێ ئەوەش لەبەر چاو بگیریت ئەو سیرەمە دەبێت بەرگری بدات و هەماهەنگبێت لەگەڵ ژەهری مارەکانی ناوچەکە، چونکە ئەوسیرەمانەی لە ولاتیک دروست دەکرێن تایبەتن بە ماری ناوچەکانی خۆیان،و بەرگری نادەن بە ژەهر ماری ناوجەیەکی تر، ئەمەش وادەکات ئاڵۆزی و گرفت پەیدا بکات لە چارەسەری مارانگازدا.

ئایا مارەکان ژەهروایین بۆ یەکتری؟ : لیکۆڵینەوەکان دەریان خستوە هەندیک لەمارەکان بەرگەی پیوەدان و گەستنی مارەکانی تری هەیە

، بەتایبەت ئەوانەی کە لەناوچەیەکدا دەژین.

هەندێ لەگیان لەبەرەکان ژەهری مار کاریان تێ ناکات وەک (ئەو باڵندانەی کە مار دەخۆن، هەروەها بەراز ،جونکە ئەنزیمێکی هەیە لەناوخوێنیدا کە کاریگەری ئەنزیمەکانی مار هەڵدەوەشێنێتەوە، پاشان سمۆرە یەکێکە لەو گیانەورانەی کە ژەهری مارو پێوەدنی مار کاری لێناکات ئەویش بەهۆی بوونی جۆرە پرۆتینو ئەنزیمێک لە خوێنیدا کە کاریگەری ژەهری مارەکە پوچەڵ دەکاتەوە) .

مرۆڤیش هەردەم لەهەوڵدا بووە بۆ پەیاد کردنی بەرگری و ڤاکسینی مار پێوەدان، بەنمونە “بیل هاست ” چەندین جار بە دەرزی ژەهری ماری داوە لەخۆی بەهیوای ئەوەی بەرگری لەشی بەهیز بکات، ئەم کەسە لەماوەی ژیانیدا کە تەمەنی 100 ساڵ ژیاوە،،و 172 جار لە مار گەستن ڕزگاری بوە ئەویش بەهۆی ئەو ژەهرەوە بوە کە پێشتر بەکاری هێناوە،ئێستاس هەولەکان بەردەوامن بۆ دروستکردنی ڤاکسینێک بۆ بەرگری لەش لەمار پیوەدان.

سودەکانی ژەهری مار: وەک لەسەرەوە وتمان ژەهری مار هەندێ مادەی سودبەخشی تیدایە ، هەروەها مادەژەهراویەکانیش دەتوانرێ سودیان لێ وەربگیرێت وەک:

1. ژەهری مار بەکار دێت بۆ کاتی خوێن مەیین و سەکتەی مێشک: واتە ناهێڵێ خوێن بمەیێت ، ئەویش بە هەهەڵجاندنی مادەی “دیفیبرینەیز” کە ئاستی فایبرینۆجین کەم دەکاتەوە لەناوخوێن، بەم شیوەش کڵۆبونی خوێن کەم دەبێتەوە.
2. بۆچارەسەرکردنی تێکچونی مێشک لەمرۆڤدا سودی هەیە.
3. یارمەتی نەهێشتنی سەکتەی دڵ ئەدات ،دەبێتە هۆی بەهێزکردنی ماسوڵکەکنی دلو خوێنبەری تاجی
4. بۆچارەسەری نەخۆشی شەکرە،ئاستی شەکر لەخوێندا ڕێک دەخات
5. پاریزگاری لە فشاری خوێن دەکات،ناهیلێت بەرزو نزم بکات
6. بۆ دروستکردنی هەندێ مەرهەمی تایبەت بۆ جوانکردنو نەرم کردنی پێست،و دەبێتە هۆی درەنگ دەرکەوتنی نیشانەی پیری.
7. وەک سیرەم دەدرێ بە مناڵ تاکو بەرگری پەیدا بکات دژی مار گەستن
8. لە پێکهاتەی هەندێ دەرماندا بەکار دێت

د.ناجح گوڵپی

13/6/2017 هەورامان

سەرچاوە:

1.

http://www.chm.bris.ac.uk/webprojects2003/stoneley/types.htm
2. https://en.wikipedia.org/wiki/Snake_venom
3. https://www.scienceabc.com/eyeopeners/why-does-snake-venom-kill-humans-but-not-the-snake-that-is-filled-with-venom.html
4. http://mawdoo3.com/%D9%81%D9%88%D8%A7%D8%A6%D8%AF_%D8%B3%D9%85_%D8%A7%D9%84%D8%AB%D8%B9%D8%A8%D8%A7%D9%86
.5

کاراکردنەوەی پەرلەمان! ...
تاهیر حاجی حەسەن

پێش دەسپێک دەکرێت بزانین پەرلەمان بە هەیبەتی پەیداکردووەو هەیبەتیان پێداوە لەناو سیستەمی سەرمایەداریدا. ئاخۆ دەکرا بەرژوازییەت لەدەرەوەی پەرلەمان بیتوانیایە ئەم شەرعییەتە یاساییەی ئێستا مسۆگەری کردووە،لەدەرەوەی دەزگای پەرلەمانیش بیکردایە؟ ئاخۆ ئەو شوێنەی ناونراوە پەرلەمان و هەیبەتێکی نێونەتەوەیی وەرگرتووە،لە بنەڕەتدا بۆ چارەسەری کێشە و کەموکوڕییەکانی چین و توێژە چەوساوەکانە یان بۆ شەرعییەت دانە بەو چەوساندنەوە چینایەتیانەو پەردەپۆش کردنی چەتەیی و تاڵانییەکانی سیستەمی چەوسێنەری حاکمە؟ لەکام سەردەم و لەکام ساتدا پەرلەمان بوە بەو هێزەی توانیبێتی شەرعییەت بەهەزوئیرادەی گەل یان چینە چەوساوەکان بگەڕێتەوەو دەسەڵاتی لەدەستی چینە چەوسێنەرەکە سەندبێتەوە؟
لەسەردەمی ئاڵوگۆڕە ڕیشەییەکانی قۆناخی کەوتنی سیستەمی فیودالیەت و جێخستنی بەسیستەمێکی جیاوازتر وە خاوەن تێگەیشتنێکی وریایانەتر بۆ بردنە پێشی مۆدی چەوساندنەوەی چینە بەرهەمهێنەرەکان و گەشە سەندنی پیشەسازی و پێشکەوتنی جیهانبینی زانستی لەکۆی بوارە جۆربەجۆرەکاندا، بەناچاری بۆ سیستەمی نوێ کارێکی نوێیشی دەخواست کە بتوانێت لەجێی دیوەخانی ئاغاو دەرەبەگ و پاپاکان، شوێنێکی پیرۆزکراو جێ بخات تا گشت لایەک لەژێر ئەو چەترەدا کۆ بکاتەوە کۆخەی دروستی کردووە. ئەو جێگایەیش پەرلەمان بوو.

زیاد لە سێ سەدە دەبێت پەرلەمان کراوە بەجێگایەک کەخاوەندارێتی تایبەتی تێدا پیرۆزتر کراوە و لەڕێی یاساکانی پەرلەمانەوە مافی خاوەندارێتی تایبەت هێندەی تر تۆخ تر کراوەتەوە و دەستی دەوڵەت و خاوەن کارەکان و خاوەن شەریکاتە قازانج پەرستەکان هێندەتی تر مەشروعیەتی یاسایی و ئیداریان پێ بەخشراوە، لە بەرانبەردا، هەرچی هاتوە، دەوڵەتی سەرمایەدارەکان، کەی ناڕەزایەتیە جەماوەریەکان و کەی ئەو ئەڵتەرناتیفانەیان مایەپوچ کردۆتەوە کەخواستویانە لەڕێی دەرەوەی پەرلەمانەوە ئاڵوگۆڕەکان بەئەنجام بگەیەنن، یانی لەڕێی بەرپاکردنی شۆڕشێکی کۆمەڵایەتی و کۆتایهێنان بەهەیمەنەتی دەسەڵاتی چینێکی چەوسێنەری کۆمەڵایەتی. بۆیە، دەسەڵاتی دەوڵەتی سەرمایەداران، هەمیشە، لەڕێی پارتە جۆراجۆرەکانی بەناو ئۆپۆزیسیۆنەوە، کەلەئێستادا هەر سەر بەو خێزانە بۆرژوازیەن، کاریان کردوە لەسەر ئەوەی پەرلەمان بکرێتە تەنها مەرجەع بۆیەکلایی کردنەوەی کێشمەکێش و ململانێ چینایەتیەکان و ململانێکانی نێو خودی چینی بۆرژوازیەت. دیارە بەو کارەشیان توانیویانە تائێستا درێژە بەو چەواشەکاریانەیان بدەن و دەزگای پەرلەمانیش وەک هەریەک لەو پایانەی کەهەیبەتی دەوڵەتی چەوسێنەرانیان ڕاگرتوە، هەمان ڕۆڵ بگێڕێت.

پەرلەمان لەهەر وڵاتێکدا، کارامەیی و ئەوەی بەڕێین کارێکی کردبێت کەلەخزمەتی خواست و داواکاریەکانی چین و توێژە بەرهەمهێنەرەکاندا بوبێت، لەڕاستیدا، ئەوە ئاستی هۆشیاری سیاسی چینایەتی ئەو چین و توێژە بەرهەمهێنەرانە بوە کەپەرلەمانی ناچار کردوە، بەناڕاستەوخۆ، وە، وەک دیاریەکی دەستی خۆیشی دواتر ئەو داوایانەی جێبەجێ کردوەو تاکاتی نادیار لەسەری کاری کردبێت. بەپێچەوانەوە لەو وڵاتانەی ئاستی هۆشیاری سیاسی چینایەتی لاوازە، پەرلەمان، نەیتوانیوە هیچ کارێک ئەنجام بدات کەلەخزمەتی چینوتوێژە چەوساوەو بەرهەمهێنەرەکاندا بوبێت. بەپێچەوانەوە هەمیشە، کاری هەڵخەڵەتاندن و دەستی دەستی پێکردنی خواست و ئامانجە ڕەواکانی جەماوەری زەرینە بوە. چونکە لەو وڵاتانەدا، بەهەرێمی باشووری کوردستانیشەوە، ئەوەی دەور دەبینێت، هەیبەتی سەرەکە دیکتاتۆرەکان و پارتە بۆرژوا قەومی و دینیەکانە، نەک هەیبەتی پەرلەمان. بۆیە هەرچ خواست و بڕیارو بەرژەوەندیەک کەلەخزمەتی هەیبەتی سەرەکدا نەبوبێت، مایەپوچ کراوە. پەرلەمان، لەدەوڵەتانی خاوەن پیشەسازی و بەدامودەزگا بونیشدا، زۆر زیاتر لەخزمەتی بەرژەوەندیە چینایەتەکانی دەوڵەت و خودی چەتە دەسەڵاتدار و کۆمپانیا زەبەلاحەکاندایە تا لەخزمەتی چین و توێژە بەرهەمهێنەرەکاندا بێت.

دەوڵەتێکی ئیمپریالیستی وەک دەوڵەتی ئەمریکی و دەوڵەتێکی ئیمپریالیستی وەک ڕوسیا، کاتێک جەنگێ کاول کاریەکانیان بەرپا دەکەن و هێرش دەکەنە سەر دەوڵەتانی تر، پێشتر لەڕێی پەرلەمان و یاساکانیانەوە بەهانەو هۆکار دەدۆزنەوە،دواتر دەست دەکەن بەچەتەگەرییەتەکەیان، تا بەو کارەیان شەرعییەتی بەپیرۆز کردن و لەسەر هەق بوونی جەنگەکانیان جی بکەنەوە و جەماوەری لەدەور خۆ بکەنەوە، یانی چۆن شەرعییەتی یاسایی بدەن بەجەنگەکانیان و کارە دڕندانەکانیان،کەسەدان هەزار لەمرۆقی زەحمەتکێش بەکوشت دەدەن لەپێناو ئامانجەکانیان، یانی وەدەست خستنی قازانجی زیاتر و کەڵەکە کردنی سەرمایە لەژێر دەستی ئەو چینە کەمایەتییەدا، کە بەزۆری خۆسەپاندن و سەرکوتەوە تەمەنی خۆیان درێژ دەکەنەوە و جەماوەریش دەکەن بەکۆیلەی ئەو خواستە ناڕەواکانی خۆیان.

ببینن، بزانن پەرلەمانی دەوڵەتی تورکیا چۆن بەدەنگی زۆرینە، بڕیارو خواستە شۆفێنیستیەکانی ئەردۆغان و دەوڵەتەکەی دەکەن بەیاسایی و لەو ڕێگایەوە،دەرگا واڵا دەکەن بۆ سوپا کە بەئارەزووی خۆی کوشت و بڕی خەڵکی زەحمەتکێش و سیقیلی باکوری کوردستان بکات. هەر ئەو پەرلەمانەیشە، دەستی دەوڵەت ئاواڵا دەکات لەپێلاماردانی بزوتنەوە کرێکارییەکانی ناو تورکیاو لەڕێی پۆلیسەوە کوشتوبڕیان بکەن. پەرلەمانی دەوڵەتی ئاخوندەکان ببینن،بزانن بەچ ڕادەیەکی وەحشیانە یاسا ئیسلامیەکان ڕەواج پێدەدەن و دەست و پێی ژنانی پێدەبەستنەوە تا دەگات بەیاسای لەسێدارەو زیندانی کردنی هەتای. ئەوە پەرلەمانی وڵاتانی عەرەبی تادەگات بەشورای ئیسلامی عەرەبستانی سعودی. بەکە ئەو پەرلەمانانە،هیچیان کەمتر نییە لەهەیبەتی دەسەڵاتی پۆلیس لەسەرکوت کردنی ناڕەزایەتییە جەماوەرییەکاندا.

هەرەمی باشووری کوردستانیش وەک بەشێک لەو خێزانە چەوسێنەرەی بۆرژوازییەت،خێزانەکەی چەتەیان کراوە بەڕێیشەوە و پەرلەمانەکی دەستەمەی حزبیشیان بۆ دامەزراندون. لەنێو ئەو پەرلەمانەدا،کەتائێستا یاسایەکی نەبوە لەبەرژەوەندی واقعی ژیانی چینوتوێژە زەحمەتکێشەکان بوبێت،دەیان حزبی بۆرژوا قەومی و دینی و خەڵکی لەخۆی گرتوە. تەمەنی پەرلەمان لەباشووری کوردستاندا ٢٥ ساڵی ڕەبەقی پڕکردۆتەوە. بەڵام دەبێت بپرسین لەو ماوە دورودرێژەدا کامە یاسا و دەست ڕۆیشتووی هەیبەتی پەرلەمانی بەناو مۆدێرنەو مەدەنییەوە بوو،کەتوانیبێتی دەورێکی هەبێت لەکەم کردنەوەی سەر پەروەردەی دڕندانەی پیاوسالاری و کەم کردنەوەی

پەروەردەو هەیبەتی دیکتاتۆریانەی خۆسەپێنەری ئاینی و کەمکردنەوەی هەزوخواستی سەرۆک و سەرۆکی حزبەکان؟ ئاخۆ پەرلەمانی هەرێمی کوردستان،دیوی دوەمی دیوەخانەکانی حزب نین؟ ئاخۆ پەرلەمانی هەرێمی کوردستان توانیویەتی کۆتای بەهەیبەت و هەیمەنەی سەرۆکی خۆی بهێنێت تابتوانێت سەرۆکی هەرێمی ماوە بەسەرچویش کۆتای پێبهێنێت؟ کەوایە دەبێت بپرسین: بۆچی بزوتنەوەی گۆڕان هەندێ پیداگیری دەکات لەسەر کارا کردنەوەی پەرلەمان؟ بۆچی بزوتنەوەی گۆڕان بەشوێن ئەلتەرناتیفێکی تردا ناگەڕێت کەبەفعلی لەخزمەتی هۆشیار کردنەوەی سیاسیانەی زۆرینەی جەماوەردا بێت و ئیرادە ڕاستی قینەکەیان بۆ بگەڕێنێتەوە؟ ئاخۆ ئەو پەرلەمانەی بزوتنەوەی گۆڕان شەتی بوە، دەتوانێت لەخزمەتی جەماوەری ستەم لێکراودا بێت، یان بە شەرعیەت دانی یاسایانەی بۆرژوازیەتی بەو چەوساندنەوە چینایەتیانەی بونی هەیە؟ ئاخۆ بزوتنەوەی گۆڕان دەتوانێت کۆتایی بەهەیمەنەتی بنەماڵەی بارزانی و بەپیرۆز کراویەکەیان بهێنێت لەڕێی کارا کردنەوەی پەرلەمانەوە،یان بەناڕاستەوخۆ بزوتنەوەی گۆڕان لە بەرانبەر شکستەکانیدا، دێت و قبوڵی دەست لەکارکێشانەوەی سەرۆکی پەرلەمانەکەیشی دەبێت و هەیمەنەی مەرجەعیەتی بارزانیش قبول دەکات؟

ئەوەی بزوتنەوەی گۆڕان کردی،خزمەت کردنێکی زۆری بوو،بەو خێزانە چەتەییەی بۆرژوازیەتی کوردی، ئەویش لەڕێگەی بەلاڕێدا بردنی ناڕەزایەتی جەماوەریەکان و بەکارهێنانیان لەپێناو بەرژەوەندیە ناڕاستەوخۆکانی خۆیاندا، دیارە بزوتنەوە ئیسلامیەکانیش هاودەردو هاوئامانجن لەگەڵ کۆی بزوتنەوەی چینایەتی بۆرژوازیەتی کوردیدا.

مەخان، چونکە چین و توێژە زەحمەتکێشەکانی کوردستان، خاوەنی ڕابەرایەتیەکی ڕاستی قینەی خۆیان نین، کەڕێکخراویان بکات و لەدەوری خواستە ڕەواو یەکسانیخوازەکانی خۆیان کۆیان بکاتەوە، لەوەدا لەناڕۆشنی هۆشیاری سیاسی چینایەتیاندا، لەلایەن پارتە بۆرژوا جۆراوجۆرەکانەوە، تەفرە دراون و کراون بەکۆیلەی خواست و بەرژەوەندیەکانی ئەو پارتانە. بزوتنەوەی گۆڕانیش یەکێکە لەو پارتانەو ب[illegible] ب[illegible] و گازندەکانی، لەپێناو پێشوەچونی ئیرادەی زۆرینەی خەڵکی هەرێم نیە، بەڵکو لەڕێگەی بەلاڕێدا بردنی ناڕەزایەتی جەماوەریەکانەوە توانیان، بە قۆناخێکی تر، تەمەنی بۆرژوازیەتی کوردی بەرنە پێشەوە. بۆیە کارا کردنەوەی پەرلەمانیش هەر لەپێناو ئەو ئامانجەیاندایەو ڕیفراندۆمەکەی پارتی دیموکرات و یەکێتی نیشتیمانیش تەنها بۆ خۆسەپاندنی زیاتریانە بەسەر گەلی زەحمەتکێشی

باشووردا. جا بۆیە، نابێت بەخەڵەتاندنی زیاترمان لەڕێی کارا کردنی پەرلەمانەوە،چاوەڕێی دەرکەوتنی بەختەوەریە دزراوەکانمان بین لەخاوەن دزە ڕاستەقینەکانی کە حاکمن لەسەر سەرمان!

تاهیر حاجی حەسەن
١٤/٠٦/٢٠١٧

لە پاپ ئایدل هەتا کوردئایدل (بەشی سێهەم) ... برایم فەڕشی

تەبلیغاتی بازرگانی لە ڕادیۆ و تەلەوزیۆن بە پێی قانوون بەباو دەکرێتەوە و تەلەویزیۆنی گشتی و ئەهلی دەگرێتەوە. ڕادیۆ و تەلەویزیۆنی گشتی لەبەر ئەوەی بە پارەی ماڵیات و پارەی مانگانەی خەڵک بەڕێوە دەچن، ئەو مافەیان نییە، زیاتر لەوەی بۆیان دیاریی کراوە، ڕاگەیاندنی بازرگانی بەباو کەنەوە. ئەوان بۆیان هەیە لە ماوەی ٢٤ سەعات لە چەند دەرفەتی دیاریکراو، تەنیا ٢٠ خولەک ڕێکلامی بازرگانی بەباو کەنەوە. واتە یەک و سێ لە دەی سەت(١،٣%). ئەم تەلەویزیۆنانە مافی پچراندنی بەرنامە، فیلم و سەریالیان پێنەدراوە و ناوبەر لە نێوان هیچ بەرنامەیەکدا نییە. هەر بە پێی قانوون، هونەرمەند و خوڵقێنەری فەرهەنگ، ئەو مافەی هەیە بەرهەمەکەی بە بێ پاڕازیت و قرتاندن و ناوبەر بەباو بێتەوە، ئەو مافە بینەریش دەگرێتەوە بە ئەوەی بەرنامەکانی تەلەویزیۆن وەک خۆی ببینێ و بژنەڤێ.
لە ڕۆژانی تایبەت و ڕۆژانی پشوو ڕێژەی ڕێکلام لە تەلەویزیۆنەکانی گشتی هەتا ٥ خولەک لە ٢٤ سەعاتدا دادەبەزێندرێ، واتە لە بەرانبەر هەر ١٠٠٠ سەعات بەرنامە، یەک سەعات ڕێکلامی بازرگانی بەباو دەبێتەوە! بەم چەشنە ڕێکلام کەمترین زیان بە فەرهەنگ و هونەر و بەرنامەگێڕ دەگەیەنێت.

تەلەویزیۆنەکانی ئەهلی(شەخسی) کە بە پارەی خۆیان بەڕێوە دەچن و مافی وەرگرتنی پارەی ماڵیاتیان نییە، مەجالیان بە بەباوکردنەوەی ڕێکلام زیاترە و بیست لە سەدی ٢٠% بەرنامەکانیان دەکرێ ڕێکلام بێ،

واتە لە ماوەی بیست و چوارسەعاتی شەو وڕۆژ، چوار کاتژمێر و چل وهەشت خولەک، مافی بڵاوکردنەوەی ڕێکلامی بازرگانیان پێدراوە. بەم مانایە لە هەر یەک سەعات بەرنامە، دەکرێ ١٢ خولەک لە میانەی فیلم یان بەرنامەی چەشنی سوپرستار، پاپ ئایدل ڕێکلام بڵاو کرێتەوە. بە وێنە لە بەرنامەیەک بە درێژایی ٩٠ خولەک، دەکرێ ١٨ خولەک ڕێکلام بڵاوکرێتەوە بە مەرجێک لە نێوان دوو بڕگە ڕێکلامی بازرگانی، بیست خولەک مەودا هەبێ و ماوەی ڕێکلام لە ٧ خولەک تێنەپەڕێ. ئەم قانوونە لە یەکیەتی ئوروپا بەڕێوە دەچێ، جگە لە وڵاتی تورکیا.

تەلەویزیۆنی کوردسات نە تەلەویزیۆنی حکوومەت، نە ئەهلی و نە گشتییە، تەلەویزیۆنی حزبێکی کوردییە! لە ئوروپا ئەزنن بە حزبەکان، پەیڕەوانی ئایین، فرقەی ئیدئۆلۆژیک و هەرچەشنە گرووپێکی سیاسی نادرێ ڕادیۆ و تەلەویزیۆنیان هەبێ. بۆ ئەوەی نەبنە بلیندگۆی تاقمێک دژ بە تاقم و گرووپی تری ئایینی، سیاسی، فکریی و ئیتنیکی کە ئەمە زیانی بۆ سەرجەم کۆمەڵگا لێدەکەوێتەوە و کۆمەڵگا لە جەغزی تاک ئایین، سیاسەت، فەرهەنگ، ئیدئۆلۆژی، قەتیس دەهێڵێتەوە و ڕێگا بە دیکتاتۆری و تواندنەوەی دەنگ و ڕەنگە جیاوازەکان خۆش دەکات.

مێژووی ٨٨ ساڵەی جیهان پڕە لە کارەساتی ئینسانی کە ڕادیۆ و تەلەویزیۆن و سینەما دەوری گەورەیان تێدا گێڕاوە، وەک دوو شەڕی جیهانی یەکەم و دووهەم، وەک هەموو ئەو شەڕانەی کە لە سەدەی بیست و بیست و یەک دژی کورد کراوە. وەک ئەو دەورەی کە لە بە ناسنامەکردنی تاکی کورددا گێڕاویەتی. هەر لەم ڕۆژانەدا مەدیای کۆماری ئیسلامی بە تایبەت ڕادیۆ و تەلەویزیۆن بە بیانووی تیرۆر لە تاران، ماشێنی تەبلیغاتی خۆی بە دژی کورد وەڕێخست و مەللەتێکی خستە ژێر جەخت و فشار، هەر ئەو کارەی کە مەدیای ترک بە بە ترک کردنی تاکی کورد کردیەتی، ئەوە نیشان دەدا کە وێنە و پەیڤ دەتوانە کاریگەرتر لە تانک و تۆپ و فیشەک بە دژی کورد بەکار بهێندرێ.

بۆمبارانی مێشکی مرۆڤی کورد گەورە و بچووک بە وێنە و پەیڤ بە درێژایی شەو و ڕۆژ و هەموو ژیان مرۆڤی خۆی پێکدەهێنێ. هەر لە ڕێگای مەدیای ئەو حکوومەتانەوە جیل جیل مرۆڤی کورد لە ناسنامەی خۆیان شۆردراونەتەوە. ڕێک نیوسەدەیە کورد لە ڕێگای مەدیای ئەو حکوومەتانەوە داگیرکراوە و ئێستا خۆی بە مەیلی خۆی لە بەر شاشەکانیان دادەنیشێ. کارەسات ئەوەیە گەر تەلەویزیۆنی حزبەکانی کوردستان کۆپی مەدیای ئەو وڵاتانە بن!

تەلەویزیۆن حزبی دەوری لە تێکدانی پێکاتەکانی کۆمەڵگای کوردستان گێڕاوە و بەشێک لە گرفتی سیستەمی حکوومڕانی لە وڵاتی ئێمەیە و بەربەست دەخاتە سەر ڕێگای پێشکەوتنی گشتی فەرهەنگ، هونەر، سیاسەت و کۆمەڵگای مەدەنی و لە باشترین حاڵەتدا دەزگایەکە لە خزمەتی کۆمەڵێک کەس دژی کۆمەڵێکی تر! بە تایبەت گەر ئەوە لە بیر نەکەین کە فەرهەنگ و تێگەیشتنی گشتی لە ڕێگای تەلەویزیۆنەکانەوە لە گرێژنە چێتە دەر و شیرازەی کۆمەڵگا لەبەر یەک ترازاوە.

کوردسات سەر بە ڕێکخراوی یەکێتی نیشتمانی کوردستانە کە لە سەرەتاوە بە بیری مارکسیستی- مائۆیستی و لایەنگری لە کرێکاران و زەحمەتکێشان دامەزرا و گەلێک کەسی باوەڕمەند بە بیری چەپی لە خۆی کۆکردبووە. ئەمڕۆ ئەم هێزە سیاسی- نیزامی- ئیدارییە، کە مەدیا و دام و دەزگای هەیە، هەرچەند ناوی لە لیستی ئینترناسیۆنال سوسیالیست تۆمار کراوە، بەڵام نە خزمایەتی لە گەڵ سۆسیالیزم ماوە نە کرێکار و زەحمەتکێش، بە تایبەت گەر مەدیاکەی کوردسات و بەرنامەکانی چۆشنی کوردئایدل بن. مەدیایەک کە کاری سەرەکی بێتە تیجاڕەت و بەرنامەکانی بێنێتە مەیدان نە بە کرێکاران و زەحمەتکێشان بەڵکوو مەیدانی کاڵای بەدلەی نە شەریکەکانی کوردستان، بەڵکوو شەریکەی ترک و عەڕەب و ئێرانی!

بەرنامەی کوردئایدل شەوی ٣ی مانگی ژوئەنی ٢٠١٧ بە شێوەی ڕاستەوخۆ سەعات ٨ی شەو بە کاتی بەڕلین هاوکات لە تەلەویزیۆن و ئینترنێت بڵاوکرایەوە. تەنیا دوای تێپەڕبوونی حەوت خولەک لە دەستپێکردنی بەرنامە، وێژەری کوردئایدل بە بێ هۆ تەنیا بە بڵاوکردنەوەی ڕێکلامی تیجاری، ناوبڕی ڕایگەیاند. ئەم بێ پرەنسیپییە لە مەدیای باشووری کوردستان و لەو وڵاتانە دەبیندرێ، کە سەرەڕۆیان و بە ڕێزی بە خەڵک و بینەر لایان بێ سنوورە!

وای دابنێن کتێبێکی ڕۆمان دەخوێننەوە. لە ناکاو دەستێک کتێبەکەتان لێ دەفڕێنێ، خاوەن دەست بەوە ڕازی نابێ، دەیکات قیژە وهۆرا و هەڵبەز هەڵبەز و مێشکی سەریشتان دەبا. ئێوجا دوای تێپەڕبوونی حەوت خولەک هەمان دەست کتێبەکەتان دەداتەوە دەست، ئەوەش وەک ئەوەی هیچ ڕووی نەدابێ، درێژە بە خوێندنەوە دەدەن و دوای ١٥ خولەک، خراپتر لە جاری یەکەمتان بە سەر دەهێندرێ و ١٢ خولەک لە جیاتی کتێب خوێندنەوە، گوێتان لە قاوقاو دەبێ . هەموو شەوەکەتان بە درێژایی دوو سەعات و نیو بەم شێوەیە تێپەڕ دەبێ. پاشان سەری گێژتان هەڵدگرن و دەچن پاڵدەکەفن. هەتا شەوێکی تر و بەرنامەیەکی تر!

سەعات هەشت و نیو، ناوبەری دووهەم ١٢ خولەک دەکێشێ. تا ئێرە ٤٢ خولەک لە بەرنامەکە تێپەڕیوە، ١٩ خولەک بە ڕێکلام و ١٨ خولەک بە وێژەر و ئەندامانی لێژنە بەخشراوە، ئەشکان و چەنگیز بە هەرکیان ٥ خولەک گۆرانیان چڕیوە. لە ٤٢ خولەک ٣٧ خولەک درابوو بە ڕێکلام و فەرمایشتی وێژەر و لێژنە و ٥ خولەک بە گۆرانیبێژ! واتە ٢،١% بە هونەری هونەرمەندان و ٩٧،٩% بە تیجارەت و هەڵسوڕاندنی بەرنامەی کوردئایدل! باس کرا کە لە تەلەویزیۆنەکانی گشتی ١،٣% بە ڕێکلام و ٩٨،٧% بە بەرنامە تەرخان دەکرێ، لە کوردستانی یەکیەتی نیشتمانی و کوردسات و کوردئایدل ٤٥% ی بەرنامەیەکی ٤٢ خولەکی، بە ڕێکلام دادەندرێ!

لە سەعاتی یەکەمی بەرنامەی کوردئایدل ئەشکان، چەنگیز،مستەفا، غەزاڵ و وەدات گۆرانیان چڕی و بە هەمویان نزیک دوازدە خولەک کاتیان پێبڕا. واتە یەک لە پێنجی کاتی بەرنامە، ئەوەش بە پێچەوانەی تەلەویزیۆنی ئەهلی ئوروپایە کە ١٢ خولەک مافی بڵاوکردنەوەی رێکلامیان لە یەک کاتژمێرەدا هەیە. کوردئایدل یەک لە پێنجی بەرنامەکەی بە پێشکەشکردنی هونەری پێنج هونەرمەند و ١٩ خولەک بە رێکلام و ٢٩ خولەک بە وێژەر و لێژنە تەرخان دەکات.

سەعاتی دووهەمی بەرنامە بە ڕێکلام درێژەی پێدرا، هەتا نۆ و هەشت خولەک . زێڕەوان، ژیندا، ئاشتی عەزیز و بانە شیروان دوای ڕێکلام هەتا کاتژمێر نۆ نیو گۆرانیان چڕی و ناوبەری چوارەم هەشت خولەکی کێشا و پاشان هەتا سەعات دەی شەو ئەڤین عوسمان، فەرزاد و ڕێنی فریای گۆرانی گووتن کەوتن. بەم چەشنە لە سەعاتی دووهەم، حەوت کەس بە ماوی نزیک حەفدە خولەک کاتی گۆرانیکوتنیان بەرکەوت و ڕێکلام ١٦ خولەک و وێژەر و لێژنە ٢٧ خولەکیان بەرکەوت! لە سەعاتی دووهەم کاتی ڕێکلام و بەرنامە هاوسەنگ بوو، واتە فیفتی فیفتی!

لە ماوەی ١٢٠ خولەک بەرنامەی کوردئایدل، تەنیا ٢٩خولەک کات بە سوژەی سەرەکی بەرنامە تەرخان کرابوو کە تێیدا ٩ هونەرمەند گۆرانیان چڕی. لە ٩١ خولەکی باقی بەرنامە ٣٥ خولەک بەر ڕێکلام و ٥٦ خولەک بەر لێژنە و وێژەران کەوت. بە کورتی ٢٤% بە گۆرانیبێژەکان، ٢٩% بە ڕێکلامی بازرگانی و نزیک ٤٧% بە لێژنە و وێژەران تەرخان کرابوو. گەر کاتی لێژنە و وێژەرانیش وەک کاتی بەرنامە دابنرێ ٧١% بە بەرنامەکە و ٢٩% بە ڕێکلامی بازرگانی تەرخان کرابوو.

ناوبەری پێنجەم نۆ خولەکی پێچوو، پاشان هەتا کاتژمێر دەونیو

عەبدوڵا، تانیا ئاسۆ و ڕەزا لە ماوەی نزیک ٨ خولەک گۆرانیان چڕی. ناوبەری شەشەم بە ماوەی حەوت خولەک درێژەی کێشا و دوا گۆرانیبێژ سەنگوڵ بوو. کاتژمێر دە و چل ونۆ خولەک کۆتایی بە بەرنامە هێندرا!

لەم سێ چارەکە سەعاتەی کۆتای بەرنامە دە خولەک گۆرانی چڕیا و ٣٥ خولەک وێژەر و لێژنە و ڕێکلام بردیان. رێکلام ١٦ خولەک و لێژنە ١٩ خولەک. واتە گۆرانیبێژ ٢٢%، ڕێکلام ٣٥% و لێژنە و وێژەر ٤٣% . هەر بەم پێیە گەر کاری گۆرانیبێژ و لێژنە و وێژەران سەرجەم وەک بەرنامەی کوردئایدل بگرین، ٣٥% ی بەرنامەکە ڕێکلام بوو.

هەر چۆنێک لێکبدرێتەوە و حیساب بکرێ کوردسات و کوردئایدل یەک لە سێی بەرنامەکەیان بە تیجاڕەتی بازرگانی شەریکەکان تەرخان کردبوو. هەر بۆیە بە کوردسات ئاسایی دەینوواند گەر وێژەری بەرنامەی کوردئایدل شەوی ١٠/٦/٢٠١٧ سپاسی یەک لە خاوەن شەریکەکانی وەک ساناتەلی کردبا.

پیشتر باسکرا کە لە کاتی ڕێژانی پشوو لە تەلەویزیۆنەکانی گشتی بە هەر هەزار سەعات بەرنامە، یەک کاتژمێر ڕێکلامی بازرگانی هەیە، ڕێژانی ئاسایی واتە دووشەممە هەتا هەینی ئەم ڕێژەیە لە هەر هەزار سەعات بەرنامە ١٣ کاتژمێرە . ئەم ڕێژەیە بە تەلەویزیۆنەکانی ئەهلی زۆرترە و لە هەر هەزار سەعات ٢٠٠ کاتژمێر دەتوانن ڕێکلام بڵاو کەنەوە، کەچی لە کاناڵی کوردسات و بەرنامەی کوردئایدڵ ئەم رێژەیە بە هەر هەزار سەعات ٣٥٠ هەتا ٤٠٠ کاتژمێرە.

ئەوان لە میانەی بەرنامەیەکی دوو سەعات و چل و پێنج خولەکیدا، شەش جار بەرنامەکەیان بە پێشکەشکردنی ڕێکلامی بازرگانی پچڕاند و لەو ١٧ کەسە بە ناوئاخنی ڕێکلامەکان کەڵکیان وەرگرت و سەرجەم پرۆگرامەکەیان بە بەرنامەیەکی نیشتمانی بە کوردستانی گەورە و پشتگیری موسیقا وهونەرمەندی کورد و خەمخواردنی داهاتووی موسیقا بە بینەر فرۆشت و بەرنامەکەش بە هەزاران کڕیاری هەبوو.
لە ڕێگای ئەم چەشنە بەرنامانەوە چی بە سەر مێشک و دەروونی مرۆڤی کورد بە گەورە وبچووکەوە دەهێندرێت و چ کارتێکردنێکی فەرهەنگی، کۆمەڵایەتی و پێداگۆگی لە پاش بە جێ دەمێنێت، باسگەلێکن کە بە جیا و لە درێژەی ساڵەکاندا دەبێ لێکۆڵینەوەی لە سەر بکرێ، بە ئەوەی دەرکەوە کە تەلەویزیۆنەکانی کورد لە باشوور، چ خاوەن مێشک و هەست و فەرهەنگ و تێگەیشتنێک باردەهێنن، بە تایبەت لە وڵا تێکدا کە شانۆ، سینەما و هونەرەکانی دیکە فەوتێندراون و خەڵک یان سەیری

تەلەویزیۆنەکانی باشوور دەکەن یان تەلەویزیۆنی عارەبی، ترکی و ئێرانی، کە کوردساتیش یەک لەوانە.

لە ١٦٥ خولەک بەرنامەی زیندوو ئەشکان ٢، چەنگیز ٣ ، عەبدوڵا ٢،٢٠، تانیا ئاسۆ ٢،٢٠، ڕەزا ٢،٥٥، ئەڤین ٣،١٠، فەرزاد ٣،٣٠، ڕۆنی یاسین٢،٣٠ زەرڤان ٣، ژیندا٣،١٠ ، ئاشتی عەزیز٢،٤٠ ، بانە شیروان٢،١٠ ، مستەفا ٣، غەزاڵ٢،١٠ وەدات١،٤٥ ، سونگول٢،٢٠ ، ڕێوان٢ خولەک کاتیان پێبەخشرابوو. ٤٤ خولەک بۆ ئەوان ١٢١ خولەک پێکردنەوەی ڕێکلام و وتەی چەند بارەکراوی وەژێر خشتەی تەواوی بەرنامەی شەوی ٣/٠٦/٢٠١٧ کوردئایدلی پێکهێنا .
یەک دوو کاتژمێر لە هەر بینەرێک لەم شەوەدا بە فیڕۆ چوو، کە بینەر ڕەنگە پێیوابووبێ ڕایبواردووە! چەند هەزار و چەند میلیۆن سەعات لە ژیانی خەڵکی کورد لە باشوور و شوێنی تر بەم شەوەیە بە دیاریی بەرنامە و تەلەویزیۆنی هاوشەوە، زایە دەبێ، با ببێتە بابەت بۆ لێکۆڵینەوەی زانستگاکانی کوردستان.

گەر کات هەمان مانای بۆ مرۆڤی کورد هەبایە کە بۆ میللەتانی وەک ئاڵمان، ژاپۆن و شوێنی تر هەیەتی، تێگەیشتووانە مامەڵەی لەگەڵ کات کە هەمان ژیانە دەکرد. گەر لە وڵاتێک لە سەرەوە کاتی مرۆڤ بە قیمەت بکرێت و بە فیڕۆ ببردرێ و لەو ڕێگایەوە بازرگانی بە کات و ژیانی خەڵکەوە بکرێت و ئەم ڕووتاندنەوەیە بە خزمەتی فەرهەنگ و هونەر قەڵەب بکرێت و مۆری نیشتمانی پێدا هەڵواسرێ، دەبێ ناوی ئەنفالی فەرهەنگی لێبندرێ! گەر بە ناوی کورد ئەو کارە کرابێ، زانایانە و نەزانانە لە گەڵ کەمەڵێک باندی فەرهەنگ و هونەر ڕووبەڕوو دەبین کە تێگەیشتنی مرۆڤ تێکدەدەن، گەر ئەم پرۆژەیە لە لایەن خەڵکانی دیکەوە بە کورد کرابێ، دەبێ ناوی ئەنفالی میللی لێبندرێ.

کوردسات و یەکێتی نیشتمانی لە ڕێگای ئەم بەرنامانەوە سوود بە خاوەن کالا و سەرمایە دەگەیینن، کە بەشێکی زۆریان کاربەدەستانی حزبەکان خۆیانن. تێگەیشتنی ئەم کەمەڵە کەسە لە فەرهەنگ، هونەر، مودێرنبوون، شارستانیەت، کە ئەمڕۆ سەرمایەی ئەم وڵاتەیان لە چنگ دایە، تێگەیشتنی تووژی ئاریستۆکرات و مەکدار و سەرمایەداری سەدەی هەژدە و نۆزدە و بیست و بیست و یەکی ڕۆژئاوا لە فەرهەنگ و هونەر و شارستانیەت و مودێرنیزم نییە، تێگەیشتنێکی سەرسەری ڕووکەشیانە، لاسایکەرانەی بێ بە پێشینەیە، کە فەرهەنگەکەیان گرێدراوی ڕووی دەرەوەی ماڵەکانیان و هەڵواسینی تابلۆ و جەندەکی ڕەنگراوی خۆیانە، ئەوان ویترینسازن!

ویترینی دێموکراسی، ویترینی پارلەمان، ویترینی حکوومەت، ویترینی زانست، هونەر، ویترینی شار و ویترینی پڕ لە ژن و پیاو. ماڵەکان، عیمارەتەکان، کەسەکان، بەرنامەکان، ماشێنەکان، کەرەسە و دەزگاکان و بەرنامەی هونەریی و فستیواڵ و تەنانەت سمپۆزیۆمەکانیان نمایشی ڕووی دەرەوەی ویترینەکانە! هوتیلی لوکس ساز دەکەن، دوای دوو ساڵ بناخەکەی درزی تێدەکەوێ، دەوڵەت و وەزارتخانە دادەمەزرێنن دەبێتە چەقەخانە و چایخانە، پێشانگا و فستیواڵ و کۆنگرە بە ناوی قەبە قەب□ ب□□و□ دەبەن بە بێ ئەوەی شتێکی لێدەرکەوێ، بە میلیۆن خەرج دەکەن بۆ ئەوەی ناویان دەرکەوێ.

وڵاتێک کە لە ناوەوە وێران کراوە خۆی بە ئێلێمێنتە جیهانییەکانەوە هەڵدەواسێ بۆ ئەوەی خۆی مودێرن بنوێنێ، جار دەبنە پاپانوئێل، جار بەسەرەوە دەکەونە ڕۆژی خۆشەویستی. سەرجەم تەفرعونی عەرەب و تورک و ئێرانی لە جستە و ڕواڵەتیان دەچۆڕێتەوە، بۆ ئەوەی قاوغی خۆیان نیشان بدەن و وەک کوردی مودێرن، ئەمڕۆیی وەربگیرێن. تەنانەت سەرۆکی عێراق و کوردستانیان، لە دیدارە ڕەسمییەکان، دوای تێپەڕینی ٢٥ ساڵ، ئەو باوەر وفەرهەنگەیان پەیدا نەکردووە،کە کەسایەتی ڕاستەقینەی خۆیان لە میمیکی سەروچاو و زمانی لەشیاندا، بنوێنن. ئەوان لە ناوەوە کۆیلەی بەرانبەرکەیان ماونەتەوە و هەرکە ڕووبەڕوویان دەبنەوە، ئۆتۆماتیک کەسایەتی پێشتری خۆیان نیشان دەدەن و کوردئایدلیش سەروچاو و لەشی نامۆیان دەنوێنێ!

بینەرانی ناو ستۆدیۆ، وێژەر و دەستەی ژووری و هەر حەفدە بەشدار لەو کاتەوە کە لە بەرنامەی زیندوو و لە ژێر چاوەدێری بەرنامەگێڕەکاندا دەردەکەون، چەشنێک نمایشی مۆدێلیان دەست پێکردووە، کە لەخراپیش ناچێ. زۆربەی هونەرمەندەکان خۆیان لەو جل و بەرگ و فەزایەدا لێ ونبووە و دەنگیان وەک خۆی نەماوە و پسپۆڕانی بەرنامە وەدەزانن لە بەر ئەوەیە عاقڵانە گۆرانییەکانیان هەڵنەبژاردووە.

لە دوو هەفتەی ڕابووردو کاری ئەو حەفدە کەسە دابەزیوە، لە بەر ئەوەی بۆ نمایشی لەو چەشنە ڕانەهاتوون و ڕانەهێندراون و سرووشتیە کە هەست و دەنگیان بگۆردرێ. ئەمە باشترین نیشانەیە بۆ ئەوەی بزاندرێ،کە کوردئایدل فەزایی خۆی داسەپاندووە و کەسەکان دەبێ خۆیان لە گەڵ فەزای دڵخوازی بەرنامەکە بگونجێنن، ئەمە بۆ هەموو کەس دەست نادات و دەرهێنەرانی بەرنامەکەش، لەوە دەچێ شێوەی گونجاو بۆ گەشەساندنی لێهاتوویی بەشداربووان بەکار نەهێنن، هەر بۆیە بەشداربووان لە ناو تیشک و ڕەنگ و فەزایی نامۆدا، خۆیان

نابینەوە و لە ماوەی دوو هەتا سێ خولەکدا ناتوانن خۆیان لە گەڵ فەزاکە ڕێکبخەن.
ئەوە قورساییەکی زۆر دەخاتە سەر مێشک و هەستی ئەوان و ناموزونییەکەی لە دەنگ و دەم وچاو و جەستەیاندا خۆی دەنوێنێ. گەر هەڵبژاردنی گۆرانییەکانیش کاری گۆرانیبێژەکان خۆیان نەبووبێ، گرفتی گۆرانیبێژ زۆرتر کراوە. گۆرانییەکی نامۆ، فەزایەکی نامۆ کارێکی نامۆی لێدەردەکەوێ!

مێدیای لەو چەشنە فەرهەنگ و هونەر بەرەو پلاستیکی کردن دەکێشن و گەرەکیانە هورەچڕ و دەنگبێژێش بکێشینە ناو تابووتی خۆیانەوە و بە ناوی هونەری مودێڕن و پێشکەوتوو بە خۆیان و خەڵکی بفرۆشن. گەر دەرهێنەرانی بەرنامە گرنگی بە “جەو و فەزا و ئاتمسفۆر” دەدەن، دەبوو ئیمکان بخوڵقێنن بۆ ئەوەی سروشتی هۆرە و بەیت و حەیران لە جەوی خۆیدا دەربکەوێ و هۆرەچڕ و دەنگبێژ بتوانن دەنگ هەڵبرن، ئەم کارە بە تیشک و وێنە و ئەنیماسیۆن دەکرا، لە جیاتیان فەزا و تیشکی دیسکۆئاسا، یەکجۆر و یەکتەرز سەپێندراوە بەسەر دەنگبێژ و هۆرەچڕ و گۆرانیبێژ و چاوەڕوان دەکەن لە فەزایەکی بێ رووحی پلاستیکیدا هورەچڕ و دەنگبێژ و گۆرانیبێژ دەنگ هەڵبڕێ؟!

کوردئایدل نوێکاری تریشی هێنایە ناو بەرنامەکە. گۆرانیبێژەکان بە هەموو زاراوەکان گۆرانیان گووت ، ئەندامانی لێژنە بە سۆرانی و کرمانجی دەئاخفتن، کەچی دوو وێژەرەکە کوردیان بۆ کوردی هەڵدەگەڕاندەوە. ٢٢ ساڵە خەڵکی کورد بە هەموو زاراوەکان لە ڕێگای تەلەویزیۆنەکانی زاتەڵایەتی هەر چوارپارچەوە قسە دەکەن و لە یەکتر تێدەگەن، بەڵام دوو وێژەر لە چاردەجار هاتن و چوون بۆ سەر سەکۆ ٢٨ خولەک لە کاتی بەرنامە بە دوبارەکردنەوەی کوردی بە کوردی پڕدەکەنەوە! هەمووی ئەو خاڵانەی کە باس کران لاوازی دەرهێنان و نوقم بوون لە زەرق و بەرقی بەرنامە و ڕووکەشی بیرکردنەوەی خاوەن کۆنسێپت، دەگەیێنێ!

لە سەردەمی هەرزانخڕکردنی هونەر کە لە هەموو ڕێکلامەکانی کوردسات دا ڕەنگی داوەتەوە و شیعر و گۆرانی و ئاوازی شاعیران و هونەرمەندان تێک دەدرێ بۆ چای و برینجی ئەحمەد، سوێندخواردن بە کوردستانی گەورە و مزگێنی بەرزکردنەوە و پێشخستنی موسیقای کوردی بە ناوی پڕۆژەی کوردئایدل، لە خەمخۆرانەترین حاڵەتدا گەمەکردنە بە هونەر و فەرهەنگ و شعوری بینەر، لەو کارەدا کوردئایدل سەرکەوتوو بووە و بەوەش دەبێتە دیاردەیەکی کەم وێنە لە مێژووی ٨٨ ساڵەی تەلەویزیۆن!

ڕیفراندۆمێک لەسەر دەستی پارتی بکرێت ئاقیبەتی ئاشبەتاڵەکی ترە. ... هیوا ئەحمەد

پرسی ڕیفراندۆم بە مانا زانستییەکەی واتە گشتپرسی ، گشتپرسی بە پڕۆژەی یاسای و سیاسی و نەتەوەی وەک پرسی دەستوری و پرسی هەڵبژاردن و پرسی سەربەخۆی و جیابونەوە ، ئەم پرسە چارەنوس سازانە تەنهاو تەنها دەبێت بخرێنە بەردەم ڕای گشتی گەل و گەل خۆی بڕیاری لەسەر چارەنوس و ئایندەی خۆی و خاکەکەی ئەدات ، بەم پێیە ئەم جۆرە پرسانە نە لەدەسەڵاتی حکومەت و ڕێکخراوو هیچ جۆرە سەرکایەتیەکدا نییە کە بتوانرێت بە چەن کارەکتەرێک وەک سیاسی یاخود کەسانی ناو ئۆرگانی حکومی بە نمونە ئەنجومەنی وەزیران و تەنانەت لە دەسەڵاتی پەرلەمانیشدا نیە بڕیاری لەسەر بدات سەرکایەتی یاخود حکومەت و ئەنجومەنی وەزیران یاخود پەرلەمان تەنها دەسەڵاتی میکانیزمی چەنیەتی بەڕێوەبردنی پرۆسەکەیان هەیە و لەگەڵ دابین کردنی تێچ و خەرجی پرۆسەکەو دانانی کاتەکی شیاو لەناو ئەم ڕێکخراوانەدا تاکە دامەزراوەی شەرعی کە ئیستیحقاقی بڕیاردان و دانانی میکانیزمی جێبەجێ کردنی پرۆسەی ڕیفراندۆمی هەبێ پەرلەمانە چونکە پەرلەمان نوێنەرایەتی گەل دەکات بە چاودێری بەسەر پرۆسەی سیاسی و حکومەتیەوە و تەنها دامەزراوەیە کە کەی پارتو لایەنەکانی لە خۆ گرتوەو لە ژێر سەقفەکی شەرعی و دامەزراوەیدا کۆی کردونەتەوە . بەگومان ڕیفراندۆم بە پرسی سەربەخۆی خەونی هەموو گەلانی ژێر دەستەیە کە ببن بە خاوەنی دەوڵەت و ئاڵاو دەستوورو یاساو ژیان و کیانی خۆیان لە چوار چێوەی دەوڵەتەکی سەربەخۆدا . ئەمەش وەک و گەلی کورد ئەم خەونی سەربەخۆییە بۆتە خەونی هەموو تاکیکی کورد بە هەموو چین و توێژەکانەوە . ئەما پرۆسەی سەربەخۆی کوردستان ئەمە پرۆسەیەکی

هەستیارە چون ئەم پڕۆسەیە چارەنوسی نەتەوەیەکە ئەمە وەک
پەڕلەمانێکی ناوخۆی نییە سەرۆکی حیزبێک بە میزاجی شەخسی و بە
زەبری هێزی میلیشیای و مافیا گەری ڕێگا لە سەرۆکەکەی بگرێت و کەی
بیەوێت بڕیار بدات پەڕلەمان دابخات . کێشە سەرەکیەکە لەم خاڵەدا
چڕ دەبێتەوە کە هەمان ئەو کەسەی بە ناشەرعی کورسی سەرۆکایەتی
هەرێمی قۆرخ کردوە و بە زەبری هێز شەرعی ترین دامەزراوەی گەلی
پەک خستوە کە پەڕلەمانە ،هەمان کەس بێت و پرسی ڕیفراند□م بکاتە
پرسێکی شەخسەنە کراوو بیەوێت خۆی ببێتە خاوەنی پڕۆژەکەو لە هەمان
کاتیشدا بە ئاشکراو بێ شاردنەوە بە هاوڵاتی و بە دەوڵەتی عێراق و
ئیرانی دراوسێ و تورکیای دراوسێ بڵێیت کار بە نەتیجەی ڕیفراندۆم
ناکەین !! بە گریمانە وەری بگرین گریمان سیاسیەکی حەکیمەو خۆڵ
دەکاتە چاوی ناحەزانی گەلی کوردو لەدوای ڕیفراندۆم و هێنانی
دەنگی بەڵێ بۆ سەربەخۆی دەڵێت بڕیاری گەلەو من دەسەڵاتم بەسەریدا
نییە و دەبێ جێبەجێ بکرێت . ئەی ئەم دەوڵەتە لە سەر چ بنەمایەک
ڕا دەگری ؟ ژێر خانی ئابووری و بەهێزو نیشتیمانیت ؟!! هێزی
سەربازی و هێزی پێشمەرگەی یەک ویەکگرتوت ؟!! دامو دەزگای
دامەزراوەیی نیشتیمانیت ؟!! پەیوەندی دیبلۆماسی و بەهێزت لەگەڵ
وڵاتانی زل هێز و وڵاتانی ناوچەکە ؟!! گەر سکۆتلەندا بە نمونە
سەیر بکەین کە دەوڵەمەنترین هەرێمە لە سەر ئاستی وڵاتی بەریتانیا
لە هەموو روویەکەوە وە چەند سەدەیەکە خاوەنی پەرلەمان و هەموو
کارە یاسایی و دەستووریەکانە. وە بەریتانیا و هەموو ووڵاتانی
ناوچەکەش رێگر نین لە بەردەم راپرسی و بۆ سەربەخۆیی بۆ سکۆتلەندا
بینیمان لە راپرسی ساڵی ٢٠١٤ گەلی سکۆتلەندا زۆرینەی بە نەخێر
دەنگیان دا بۆ جیابونەوە دیارە گەلی سکۆتلەندا پێی باشە لە گەل
بەریتانیادا بمێنێتەوە گەلی سکۆتلەندا بەو هەموو هێزەو بنەمای
ئابوری بەهێز و نەوت و زانست و پیشەسازی و دەیان زانکۆی جیهانی
نەیانویست جیا ببنەوە و ببنە دەوڵەتێکی سەربەخۆ چون ئەو گەلە
هۆشمەندە مانەوەیان لەگەڵ بەریتانیا بە پێویست و بە بەرژەوەندی
سکۆتلەندا دەزانی . لە هەرێمێکی وەک هەرێمی کوردستان کە بە قۆرخ
کاری دەسەڵات و نەبونی مافی مر□ق و پێشێل کردنی مافی ئازادی
ڕۆژنامەوانی و نا شەفافی و قەرزاری کۆمپانیا زەبەلاحە جیهانیاکان
ناسراوە بە شێوەیەک باس دەکرێت نەک ئەم جیلە بگرە نەوەی ئایندەیش
دەبێ قەرزی حیزب و بەناو سیاسی و بەناو فرۆشتنی نەوتی سەربەخۆ
بداتن□و□ . دەوڵەت داری بەمجۆرە کەسانە دەکرێت ؟! دەوڵەت داری
کەسانی ئەکادیمی و سیاسەت مەداری نەتەوەی و بیری تازەو خوێنی
تازەو نەوەی تازەی دەوێت لەسەر بنەمای مەعریفە و زانست نەک بە
ناو سەرۆک و کوڕو کوڕەزاو برازاو بنەماڵە چون ئەزمونی پێشو

سەلماندوەتی ئەوانەی ئێستە دەیانەوێت موزایدە بە چارەنوسی نەتوەیەکەوە بکەن لە هەرە قێزەونترین وەجهە بە ناو سیاسیەکانی ئەم هەرێمەن کە لەسایەی حوکم ڕانیدا جگە لە هەڕاج کردنی نیشتیمان و پێکردنی تورەکەی جەرەها دراوی خۆیان بەردەکیان سەر بەردەک نەنا بە داڕشتنی بنەمای دەوڵەت داری . بگرە ئەم هەوڵە نا تەندروستە دەچێتە بابی لەبار بردنی دروست بونی دەوڵەتی کوردستان. مایەی سەرسوڕمانە لەچاو ئەو هەرێمانەی وەک کەتەلۆنیا و سکۆتلەنداو وەیڵس و دەیان شۆینی تر بە سەدان سیاسی ئەکادیمی بەتواناو کەسانی یاسای و پەرلەمان و ژێر خانی ئابوری بەهێزیان هەیە بە ئەوەی هیچ بەربەست و دژایەتیەک بکرێن ناتوانن بریار بدەن بە سەربەخۆی. ئەوە کە تا ئەم ساتە وەختە جەبەجە کاری سیاسەتو ژێردەستەی ئەژمونی دەوڵەتی ئیسلامی ئێران و تورکیان چۆن دەتوانن بەیاری لەو شێوەیە بدەن بە موزایەدەی سیاسی و پەردە پۆش کردنی تاوانو گەندەڵی و خۆ دزینەوەتان لە بەرپرسیارێتی ئەخلاقی سیاسی و چەواشە کردنی مێژو . هەرکەس سەرچاوەکانی CIA ئەمریکی بخوێنێتەوە لە سەر کوردو چارەنووسی کورد چی نووسراوە و چی ئەڵێت ئەو کاتە تێدەگات ئەم بەناو سیاسیانەی هەرێمی کوردستان کە حکوم دەکەن سەد ساڵەان ماوە لە ریفراندەم و پرسی سەربەخۆیی تێبگەن. بۆیە ئەم بریارەی سەرەکی ناشەرعی ماوە بەسەرچوی هەرێمی کوردستان و دەست و دایەرەکەی واتە حیزبە بەشداربووەکان کە لە پەناوی پشکی نەوت و پۆستدا خۆونی دەوڵەتی کوردی و بەرهەمی خۆێنی هەزاران شەهیدوئەنفال و کیمیاباران و روخاندن و سوتاندنی هەزاران گوندو

“ڕیفراندەم هەر دەکرێت و ئەنجامەکەشی سەردەگرێت، بەڵام ئەوانەی لەگەڵیدا نین، خۆجاڕێتیان بە دەمەنەتیەوە”

جیهاد محمەد ......

ئەم قسە پڕوپووچانە چییە، ئەم هەڕەشەو گوڕەشانە چییە! لەمان دەکەن. خاوەنی ئەم قسە پڕوپوچ و هەڕەشانە، پێش هەموو شت لە مانای ئازادی ناگەن، دەیانەوێت خۆیان و ئاغاکانیان چۆن بیریان کردەوە، خەڵکیش بە هەمان شێوە بیربکاتەوە! ئەم قسە پڕوپوچانە وەک ئەوە وایە بوترێت، کە ئاغا قسەی فەرموو، هەرکەس نەیڵژێ قوربان قسەی جەنابەتە، کافرە.
لە لایەکی تریش خاوەنی ئەم قسە پڕوپووچانە، جگە لەوەی لە ئازادی تێنەگەیشتوون، لە بیرکردنەوەی جیاوازیش تێنەگەیشتوون، دەیانەوێت کەس بیر نەکاتەوە، هەموو کەس مێشکی خۆی دابخات، لەبەرئەوەی جەنابی دیکتاتۆر بیریان بۆ دەکاتەوە.
خاوەنی ئەم جۆرە بیرکردنەوەیە جگە لەوەی بیرکردنەوەیەکی فاشیانەیە، گوێی خۆشیان کەڕ و کاس کردووە، نایانەوێت لە جیاوازییە فکرییەکان تێبگەن، نایانەوێت لە حەقیقەتی یارییە گڵاوەکانی پشتی بانگهێشتکردن بۆ ڕیفراندۆم تێبگەن.
ڕیفراندۆم سەریش بکەوێت، دەوڵەتی کوردیش دروستبێت وەک خۆیان دەلێن (دەوڵەتی کوردی)، هیچ جیاوازییەکی نابێت لە دەوڵەتە فاشیی و دڕندەکانی نموونەی جارانی دەوڵەتە فاشییەکەی سەددام و دەوڵەتی کەمالیستەکان بە جارانی و ئێستاشیەوە، کە هەرچی نەشێت بە گەل و نەتەوەی کوردیان کرد، چونکە لەسەر دوو بنەما دروستدەبێت، یەکەم لەسەر بنەمای ڕەگەزپەرستی و نەژادپەرستی، دووەم، لەسەر بنەمای خێڵ و بنەماڵەیی، کە هەتا هەتایە دەبێت بنەماڵەیەک دەستبەسەر سەروەت و سامانی وڵات و کولتوور و عەقڵی هەموو خەڵکی وڵاتەکەدا بگرێت.

ئێستا، ئەم منەورو عەقبەریانەی دەوڵەتی کوردی، دەیانەوێت لەسەر بنەمای هەمان دەوڵەتی کەمالیستی و فاشییەکانی جارانی سەددام ڕێفراندۆم ئەنجامبدەن بۆ دەوڵەتی کوردی.
کە باشتر وابوو، ـ ئەگەر کاتی ئەم ڕیفراندۆم و بانگەشیە بوایە بۆ دەوڵەت ـ بە گەلێکی ستەمدیدە و زوڵم لە کراو و دابەشکراو بەسەر چوار دەوڵەتی فاشیدا، کە سەد ساڵە لەسەر دەستی دەوڵەتە ڕەگەزپەرستو نەژادپەرستەکاندا دەچەوسێنرێتەوە، هەوڵبدرایە بۆ دامەزراندنی دەوڵەتێکی نیشتیمانی لەسەر بنەمای پاراستنی مافی هەموو ئەو تاکانەی کە لە چوارچێوەی وڵات و دەوڵەتی کوردستاندا دەژین، هیچ جیاکارییەک نەکرێت لە نێوانی تاکەکاندا بە هۆکاری جیاوازی زمان و ڕەنگی پێست و کولتوور و نەتەوەی جیاواز، بەڵکو هاوڵاتیبوون بنەمایەکی یاسایی بوایە بۆ هوموو تاکەکان و هەموو تاکێک کە لە چوارچێوەی کوردستاندا بژی خاوەنی شکۆمەندی و ڕێز و ئازادی خۆی بێت، هیچ کولتوورێک بەی نەبێت کولتوورە جیاوازەکان

بتوێنێتەوە لە خۆیدا، بەڵکو فرەکولتوورخوازی دروستبێت لە نێوانیاندا.
کەی ئەوە لۆژیک و عەقڵە لە ئێستاوە کە دەوڵەت نییە بیر لەوە بکەیتەوە کە دەوڵەتێکی نەژادپەرستی دروستبکەیت.

جگە لەمانەش، ٢٦ساڵە گەلی کوردی کوردستانی عێراق، سەرەڕای زوڵم و جیاکارییەکانی حوکمڕانە شیعەگەراییەکەی ئێستای عێراق بەرامبەر بە کوردی عێراق، دەسەڵاتی پارتی و یەکێتی لەوان خراپتر و زۆر زیاتر خەڵکی کوردستان دەچەوسێننەوە و دەڕوتێننەوە.
هەرچ تاک و کۆمەڵگە و گەلێک گوێی خۆی کەڕکرد لە ئاستی ئەزموونەکانی، سا ئەو ئەزموونە چاک یان خراپ بووبێت لە ژیانیدا، تاک و کۆمەڵگەیەک دەردەچێت کە ناتوانێت خۆی بپارێزێت و ژیانی بەختەوەر بۆ خۆی دروستبکات.
٢٦ ساڵە گەلی کوردی عێراق، لە لایەن ئەو حیزب و بنەماڵانەی ئێستا بانگهێشت دەکەن بۆ ڕێفراندۆم و سەربەخۆیی، ژیانیان لێ زەوتکراوە، دڵەڕاوکێیانە، دەترسن لە هەرچ پێشهاتێک کە بۆیان بێتە پێشەوە.
هەر ئێستا لە ساییەی ڕیفراندۆمخوازە دەسەڵاتدارەکانی کوردستانەوە هەڕەشەی چەندین ملیار دۆلار لە خەڵکی کوردستان دەکرێت کە دەبێت بیبەژێرێتەوە بۆ کۆمپانیای دانا گاز. ئەم چ عەقڵ و لۆژیکێکە دەسەڵاتێک ٢٦ساڵە بەروبووم و داهاتی خەڵکی کوردستان دەدزێت و خۆی دەوڵەمەند دەکات لەسەر حسابی کوێرەوەری خەڵکی ڕەشوڕووت و لەگەڵ ئەوەشدا ئەم خەڵکە ڕەشوڕووتە بکەیت بە ژێر قەرزی دەیان ملیار دۆلارەوە و ئنجا بێیت تەپڵی ڕێفراندۆم و سەربەخۆیی لێ بدەیت.

جیهاد محمەد/ کوردستان

گەشتی ریفراندۆم، بە شەرابی نەوت و قوماری نەتەوە…! … بەیان ئیبراهیم

بە ڕەچاوکردنی دۆخی سیاسی و ئابوری ئێستای هەرێم، بە خوێندنەوەی دۆخی ناوچەکەو وڵاتانی دراوسێ، بەڕوانین لە وجودی بنەماکانی

دەوڵەت و یاسا نێو دەوڵەتیەکان بۆ رەزامەندی بون بە دەوڵەت، بە
ڕامان لە وجودی سەرکردە ریفراندۆم خوازەکان.. ڕابردو ئێستایان،
چانسەکانی بەڕێوەبردنی هەرێم و دەرەنجامەکانی حکومڕانیان، بە
تێگەیشتن لە دۆخی نا هەمواری گوزەرانی خەڵک و دواجار بە دیتنی
دیمەنی سیاسیە بازرگان و سەرۆکە خۆسەپێنەکان و دواجار وجودی
“نا”یەکی حیزبی و هاوکات جەماوەری بەرفراوان.. دەکرێت لە هۆکاری
سوربونی هاوئاوازەکانی ریفراندۆم و ئاوازدانەرەکەیان تێبگەین ، ‎
تیمی ڕیفراندوم کێن؟ ‎ یەک بەیەکی ئەوانەی لەم تیمەدان وەک
موگناتیس ز□ترین گەردو پەڵەی ناشرینی ئەنتی نیشتمانی و نەتەوەیی
بەسیماو جەستەیانەوەیە، سەرجەمیان لەوانەن کە لەگەڵ هەردو چەمکی
خیانەت فەساد بەجۆرێک ئاوێتە بوون وەک دوانەیەکی هاوشێوەیان
لێهاتوە.. ‎با بەنمونە (مسعود بارزانی و هۆشیار زێباری)
وەرگرین.. بارزانی وەک مونەزری ریفراندۆم و زێباری وەک سەرۆکی
لیژنەی ریفراندۆم.. بارزانی پاش دوو خولی سەرۆکایەتی و دوو ساڵی
درێژکراوەو ساڵ و نیوێکیتری خۆسەپاندن هیچ هۆکارو ئامرازێکیتری
مانەوەی نەماوە لەسەر کورسیەکەی، هیچ بیانو تەبریرێکی گونجاو
نەگونجاو نەماوە بۆ مانەوە لەسەر کورسیەکەی، نە یاسا نەعورفی
سیاسی و نە تەفسیرو تەئویلی یاسایی دەروێشەکان و راوێژکارەکانی،
ئەو بۆ مانەوەی بەتەنها ئەم بەهانەی ریفراندۆمەی ماوە و هیچیتر،
دوای ریفراندۆم .. ئەو دەڵێت ئەرکی ڕاگەیاندنی دەوڵەت وادەکات
لەسەر کورسیەکەم بمێنمەوە تا ڕۆژی قیامەت. گەر بەسادەیی بپرسین
بارزانی بۆ مانەوە لەسەر کورسیەکەی ریفراندۆم نەکات.. چی بکات.؟
‎هۆشیار زێباری ئامرازی ئەتککردنی ریفراندۆم و ئەمانجی نەتەوەیی!
کە سەرۆکی لیژنەی ریفراندۆمە ئەو کە دەکاتە خاڵی بارزانی
بەزۆرینەی دەنگ و لەناو ئەنجومەنی نوێنەران متمانەی
لێوەرگیراوەتەوە دەزگای یاسادانان دادگایی کردوەو سزای داوە..
ئایا بەسەرۆککردنی گەندەڵێك لەخەمی چارەنوسی نەتەوەیەکدایە یان
سوکایەتی بە نەتەوەو ئامانجی سەدان ساڵەی نەتەوەیەک..؟ بارزانی
بۆ زێباری کرد بەسەرۆکی لیژنەکە...؟ بۆ ئەوەی کۆسرەت رەسوڵ و مەلا
بەختیار و ...چەندینیتر بکاتە شاگرد و بەردەست و ئەندامی لیژنەکەی
، ‎کە وشیار زێباری گەورە دەستپیس بووە سەرۆکی لیژنەکە ئیدی
ڕۆژانە دەیان نوسەرو قەڵەمی دەرباری دەبێت بەشان و باڵیدا
هەڵبەن، گەر زۆر بەسادەیی بپرسین تەنها بۆ رێزگرتن لە ئامانجی
لەمێژینەی سەربەخۆیی نەدەکرا بارزانی کەسێکیتری بکردایە بەسەرۆکی
لیژنەکە..؟ ئایا هاوئاوازەکانی بارزانی بەتایبەت (کۆسرەت رەسول و
مەلا بەختیار) نەدەکرا یەکێکیان ببونایە بە سەرۆکی لیژنەکە؟ ‎ ★

هەیمەنەی وڵاتانی دراوسێ و هەیبەتی ئاوازدانەرو هاو ئاوازەکانی..! ئەهەرێم لەساڵی ١٩٩١ و لە سەروەختی ئاودیوکردنی یەکەم شەڤە و محاویلەی کارەباوە بە هەیبەت و بە سیادەترین گروپ و حکومڕانی سەر زەوییە، تا ئێستاش ئەم جوگرافیا زەلیلە مەیدانی تەراتێنی میتی تورک و ئیتڵاعاتی ئێرانە، تا ئێستا ئەم دەسەڵاتە ئەتککراوە کلک و سەبەرو موتیعی سیاسەت و بیرەکەی تورک و فارسە، مەیدانی بنکە سەربازی و سیخوڕیەکانی ئەوانە، ئەم دەسەڵاتە مارەکراوە زۆر بە هەیبەتترە لەوەی جورئەتی جەنگی سەربەخۆیی هەبێت لەبەرامبەر تورک و فارس. ★

سەربەخۆیی و یاسا نێودەوڵەتیەکان..! کاتێک ئاڵای کوردستان دەچێتە ڕیزی ئاڵای دەوڵەتان و دەبێتە ١٩٤ مین دەوڵەتی ئەندام لە نەتەوە یەکگرتووەکان، بە تەنها سێ مەرجی نێو دەوڵەتی پێویستن، وەک (بوونی خاک و خەڵک، دەسەڵاتێک بە بەڕێوەبردن، دانپێدانانی نێو دەوڵەتی) ئیدی لەو سێ مەرجەدا هیچ وابەستەییەک بە ریفراندۆم و گشتپرسیەوە بوونی نییە، ریفراندۆم دەکرێت لەهەرێم (ڕۆژنامەی ئاوێنە ئەنجامی بدات)، یان (ڕێکخراوەکی کۆمەڵگای مەدەنی) ئەسڵەن یەکێتی قوتابیانی پارتی و کۆمەڵەی خوێندکارانی یەکێتی دەتوانن ئەنجامی بدەن..! کەناڵی (rudaw nrt) دەتوانن، ریفراندۆم (لەسوید ئەنجامدرا بە فرۆشتنی شەریکەی ئەپسلود "ڤەدگا" ، (لە ئەڵمانیا بە راکێشانی سکەی قیتار).. ئایا ریفراندۆم..؟ گەر زۆر بەبەهایە بۆ کاریان بە دەرئەنجامی ریفراندۆمی ساڵی ٢٠٠٥ نەکرد؟ ★ ریفراندۆم (گەل و دەسەڵات) لە دنیادا دەسەڵاتێک جورئەتوو روی ریفراندۆمی هەیە کە گەلەکەی تەرو خۆش گوزەران بن، بە شایی نەوان گەل و دەسەڵات لەهەرێم سنوری تێپەڕاندوە، ئەم دەسەڵاتەی هەرێم بەسومعەترین جەری دەسەڵاتە لەسەر زەوی، روو قایمەکی گەورەیە کە ئەمانە باس لە ریفراندۆم دەکەن بە پشتگیری جەماوەری لەهەرپرسێک کە ئەم دەسەڵاتە بە دەنگدانی خەڵکە بسپێرێت.. بەتەنها گرەنتی لە تەزویرو فاوەی ئینیخابیدایە، بەکورتی دەسەڵاتێکی تەزویرچییەو ریفراندۆمەکی مزەور ئەنجام دەدات، ئابوری هەرێم و دەمامکی ریفراندۆم زیاتر لە سی ملیار دۆلار قەرزی قومارو دوا گرێبەستی بیست ساڵەی روسنەفت..! بەچی دادەپۆشرێت و چۆن لەبیر خەڵک دەبرێتەوە؟ کام کارتی سیاسی و ئابوری و کۆمەڵایەتی دەتوانێت لە گاڵتەجاری ریفراندۆم بەهێزترو گونجاوتربێت.؟ هەژاری و بێکاری و بێ خزمەتگوزاری و بێ موچەیی کە کوشندەترین دەردی کۆمەڵایەتییە… بە ریفراندۆم نەبێت کام گۆشە نیگای سیاسی دەتوانێت بۆ ماوەیەک لەبیر خەڵکی بباتەوە.؟ ★ ریفراندۆم و سیاسیە جامبازەکان.؟ دەستەبژێری حکومڕانی هەرێم چین لە باندێکی تاجرو جامبازی خۆسەپێن

زیاتر؟ کام لە ئاوازدانەرو هاوئاوازەکانی چەندین پرۆژەی بازرگانی ناشەرعی و نایاسایی نییە؟ کێ دەتوانێت لەو پێڕەدا جنسێکی نامۆ بە گەندەڵی و بە فەسادی سیاسی و ئەخلاقی بە خەڵک بناسێنێ و پیشانبدات؟ ★

ریفراندۆم و دوکانە سیاسیەکان؟

سێ رۆژ لەمەوبەر هێزە تازەکەی حەمەی حاجی مەحمود یەکەم موچەیان لە پارشێودا وەرگرت، ئێستاش سەر دەرناکە بۆچی هێزە تازەکەی کاکە حەمە لە پارشێودا موچەکانیان وەرگرت، دەیان پارتی سیاسی کە بە هەمویان کورسیەکی پارلەمانیان نییە چۆن و بۆچی لەدەوری ئەم گاڵتەی ریفراندۆمە کۆبونەوە.؟ حیزبیان تیایە بەتەنها باوکێک و کوڕەکانیەتی.. بێ گومان هۆکاری زۆر سادە پارشێوە موچەکەی هێزە نوێکەی کاکە حەمەیەو ئەمە بۆ حیزبەکانی تریش ڕاستە.

ماڵپەڕی “سۆسیالیزمی ئەنتەرناسیونال” بەکوردی دەستی بەکارکردن کرد

بۆ سەردانیکردنی ئەم ماڵپەڕە کلیکی ئێر□ بکەن ......

سۆسیالیزمی ئەنتەرناسیونال

International Socialism

SRCK

ناوەندی لێکۆڵینەوەی سۆسیالیستی - کوردستان